

Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!

Advies 14 maart 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Totaaloverzicht aanbevelingen	7
Aanleiding en context voor dit advies	9
1. Het Nederlandse jeugdstrafprocesrecht	13
1.1. De ontwikkeling van de pedagogische grondslag in het jeugdstraf(proces)recht	13
1.2. Leeftijdsgrenzen en de discussie over een jongvolwassenenstrafrecht	14
2. De pedagogische grondslag van het jeugdstrafproces	17
2.1 Adolescent, minderjarige, kind, jongere	17
2.2. De pedagogische grondslag	17
2.3 De biologische en psychologische ontwikkeling van de jongere	18
2.4 Samenhang tussen de onvoltooide ontwikkeling en jeugdcriminaliteit	18
2.5 Een passende (strafrechtelijke) reactie op strafbaar gedrag	19
2.6 Conclusie	21
3. Het jeugdstrafproces in internationaal perspectief	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Het algemene beginsel van non-discriminatie	23
3.3 Het algemene beginsel van het belang van het kind	24
3.4 Het algemene beginsel van het recht op leven en ontwikkeling	24
3.5 Het algemene beginsel van het recht om te worden gehoord	24
3.6 Het jeugdstraf(proces)recht in het IVRK: doel en vorm	25
3.7 Leeftijdsgrenzen	25
3.8. Stimuleren alternatieve afdoeningsmogelijkheden	26
3.9 Waarborgen voor een eerlijk proces	27
3.10 Waarborgen bij vrijheidsbeneming	29
3.11 Conclusie	30
4. Het Nederlandse jeugdstrafproces langs de pedagogische meetlat	31
4.1 Inleiding	31
4.2 Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht: neem leidend beginsel op in de wet	31
4.3 Leeftijdsgrenzen	32
4.4 Deskundigheid actoren jeugdstrafrechtsketen	36
4.5 Rol van de ouders	38
4.6 Doorlooptijden	39
4.7 Vervolgingsbeleid	40
4.8 Dwangmiddelen en voorlopige hechtenis	42

4.9 Behandeling ter zitting	47
4.10 Gevolgen voor de toekomst van de jongere	49
4.11 Conclusie: naar een effectiever en toekomstbestendig jeugdstrafproces	49
Bronvermelding	51

Samenvatting

Twee belangrijke zaken hebben de aanleiding gevormd voor dit advies. Ten eerste zijn er de afgelopen jaren onderzoeken gedaan naar de biologische en psychologische ontwikkeling van jonge mensen. Uit deze onderzoeken blijkt dat de ontwikkeling van adolescenten in de regel doorloopt tot het 23ste jaar.¹ Na het 18^e jaar is in beginsel echter het volwassenenstrafrecht van toepassing op deze groep. Dit thema houdt ook de huidige regering bezig, zo blijkt uit het voornemen tot invoering van een adolescentenstrafrecht voor jongeren tussen de 15 en 23 jaar. Ten tweede bestond de indruk dat het jeugdstrafproces sinds de wetwijziging in 1995 is verslechterd en dat met deze wetwijziging het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht dreigt “onder te sneeuwen”. Sinds de invoering van de strafrechtelijke kinderwet in 1901 vormt het opvoedende aspect het uitgangspunt in het jeugdstrafproces. Bij de wetwijziging van 1995 is de wijze waarop deze pedagogische grondslag wordt vormgegeven in het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht ingrijpend gewijzigd.² De Raad onderzoekt in dit advies of de pedagogische grondslag voldoende tot uitdrukking komt in het huidige Nederlandse jeugdstrafproces(recht) en zo niet, op welke wijze deze beter gewaarborgd kan worden.

Dat ons jeugdstrafproces een pedagogische grondslag kent betekent voor de Raad dat *bij beslissingen over en handelingen richting de jeugdige verdachte, dader en veroordeelde, elke keer opnieuw moet worden gezien of al het handelen – al dan niet gepaard gaand met een sanctie – erop is gericht de ontwikkeling van deze jongere te stimuleren, hem te (her)opvoeden, te resocialiseren, hem op een goede toekomst voor te bereiden én te weerhouden van een verdere criminele carrière.*

Bij het geven van een (strafrechtelijke) reactie op strafbaar gedrag van de jongere is het belangrijk om rekening te houden met inzichten uit recente onderzoeken naar de psychologische en biologische ontwikkeling van jongeren. Ten eerste blijkt, zoals hiervoor beschreven, uit onderzoek dat jongeren zich in fasen ontwikkelen, hetgeen niet stopt bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd maar doorgaat tot ongeveer de 23-jarige leeftijd. Ten tweede komt uit onderzoek naar voren dat veel van de door jongeren gepleegde strafbare feiten eerder moeten worden gezien als leeftijdgerelateerde ‘uitglijders’ dan als voorboden van een criminele loopbaan. Ten derde blijkt uit onderzoek dat normaal begaafde jongeren onder de veertien jaar over het algemeen nauwelijks kunnen doorzien hoe een strafproces werkt en dat zij hun positie daarin niet goed kunnen inschatten. Zij zijn dus niet in staat tot volwaardige participatie in het strafproces. Tot slot blijkt dat van enkel het straffen met als doel het gedrag van de jongere te veranderen, niet te veel hoeft te worden verwacht. Het straffen werkt alleen bij mensen die daar ‘gevoelig’ voor zijn. Als men tot gedragsverandering van jeugdige delinquenten wil komen, dient men met een aantal factoren rekening te houden (zie paragraaf 2.5). Ook is het van belang rekening te houden met de verplichtingen die voor Nederland voortvloeien uit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Het Comité voor de rechten van het kind (hierna: het Comité) heeft op 2 februari 2007 een General Comment ‘Childrens rights in juvenile justice’ uitgevaardigd, waarin uitgebreid wordt ingegaan op de wijze waarop het jeugdstrafrecht moet worden vormgegeven.

In het vierde hoofdstuk van dit advies gaat de Raad in op de knelpunten in het huidige jeugdstrafproces in Nederland. De Raad beoordeelt daarbij of de pedagogische grondslag voldoende tot uitdrukking komt en betreft daarbij de inzichten uit onderzoek naar de psychologische en biologische ontwikkeling van de jongere én de relevante bepalingen uit het IVRK. De Raad komt in dit advies tot de conclusie dat de pedagogische

¹ Moffitt 1993, Donker 2005, Blokland, Nagin, Nieuwbeerta 2004

² Wet van 7 juli 1994 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en andere wetten in verband met de herziening van het strafrecht voor jeugdigen, Stb. 1994, 528. De wet is in werking getreden op 1 september 1995.

grondslag in het jeugdstrafproces voor de toekomst beter moet worden gewaarborgd. Meer aandacht voor de pedagogische grondslag in het jeugdstrafproces neemt niet weg dat er oog moet zijn voor andere belangen, zoals die van het slachtoffer of van de maatschappij. Hoewel het slachtoffer en de maatschappij andere belangen kunnen hebben dan de jongere, is de Raad van mening dat een pedagogische reactie wel degelijk ook de belangen van de maatschappij en het slachtoffer dient: immers uit onderzoek weten we dat van een pedagogische reactie en behandeling meer resultaat in de zin van recidivevermindering valt te verwachten dan van een puur repressieve reactie.³ Op grond van de in het advies vermelde overwegingen zijn de zeven belangrijkste aanbevelingen uit dit advies:

1. Neem het doel van het jeugdstrafrecht in de wet op.
2. Vul artikel 486 Sv aan door strafvervolgning van jongeren tussen de 12 en 14 jaar alleen dan mogelijk te maken als civielrechtelijke interventies ontoereikend zijn of naar verwachting zullen zijn om adequaat te reageren op de strafbare gedraging van de jongere.
3. Hef het Nederlandse voorbehoud bij artikel 37c IVRK op, zodat op alle minderjarigen, dus ook op 16- en 17-jarigen, het jeugdstrafrecht van toepassing is.
4. Voer een apart jongvolwassenenstrafrecht in voor jongeren tussen de 18 en 24 jaar.
5. Maak de verschijningsplicht voor ouders ter terechtzitting uit artikel 496a Sv ongedaan. Indien daartoe niet wordt overgegaan, wijzig artikel 496a Sv dan zodanig dat slechts verschijning van één ouder ter zitting verplicht is.
6. Leg in het kader van een strafvervolgning nog meer de nadruk op het belang van de individuele afweging zodat bij elke jongere een individuele, op zijn ontwikkeling toegesneden afweging kan worden gemaakt over vervolging en strafmaat.
7. Overweeg het invoeren van een apart straf(proces)wetboek voor jongeren.

³ *Lipsey 1995; en Lipsey en Wilson 1998*

Totaaloverzicht aanbevelingen

Wetstechnisch / beleidsmatig

1. Neem het doel van het jeugdstrafrecht in de wet op.
2. Vul artikel 486 Sv aan door strafvervolgning van jongeren tussen de 12 en 14 jaar alleen dan mogelijk te maken als civielrechtelijke interventies ontoereikend zijn of naar verwachting zullen zijn om adequaat te reageren op de strafbare gedraging van de jongere.
3. Hef het Nederlandse voorbehoud bij artikel 37c IVRK op, zodat op alle minderjarigen, dus ook op 16- en 17-jarigen, het jeugdstrafrecht van toepassing is.
4. Voer een apart jongvolwassenenstrafrecht in voor jongeren tussen de 18 en 24 jaar.
5. Maak de verschijningsplicht voor ouders ter terechtzitting uit artikel 496a Sv ongedaan. Indien daartoe niet wordt overgegaan, wijzig artikel 496a Sv dan zodanig dat slechts verschijning van één ouder ter zitting verplicht is.
6. Leg in het kader van een strafvervolgning nog meer de nadruk op het belang van de individuele afweging zodat bij elke jongere een individuele, op zijn ontwikkeling toegesneden afweging kan worden gemaakt over vervolging en strafmaat.
7. Onderwerp de positie van herstelrecht in het jeugdstraf(proces)recht aan een nader onderzoek. Maak mogelijk dat de uitkomsten van slachtoffer-dader gesprekken dan wel overeenkomsten die in het kader van Slachtoffer in Beeld tussen dader en slachtoffers zijn getroffen binnen het strafproces in aanmerking kunnen worden genomen/ een rol (kunnen) spelen.
8. Maak het doen van afstand van het recht op consultatie van een raadsman voorafgaand aan het politieverhoor voor minderjarigen onmogelijk.
9. Toets elke twee weken of schorsing van de voorlopige hechtenis van de jongere aan de orde kan zijn.
10. Pas de wet zo aan dat behandeling van leerplichtzaken en lichte overtredingen van jongeren nog slechts mogelijk is door de kinderrechter.
11. Beperk de verplichting tot afname van DNA-materiaal van jongeren onder de Wet DNA-V tot feiten waarvoor een taakstraf van 60 uur of meer is opgelegd.⁴ Pas de bewaartermijn aan en vernietig dit materiaal na het 23^e jaar, met uitzondering van materiaal dat is afgenomen van jongeren die een zeer ernstig geweldsdelict hebben gepleegd.
12. Ontwikkel een apart beleidskader voor het uitgeven van de Verklaring Omtrent het Gedrag voor minderjarigen.
13. Overweeg het invoeren van een apart straf(proces)wetboek voor jongeren.

Praktijk

14. Investeer in deskundigheid bij de actoren in de jeugdstrafrechtketen:
 - a. Investeer bij de politie in meer deskundigheid over jongeren en verplicht ieder korps tot het inrichten van gespecialiseerde jeugdteams.
 - b. Zorg dat de beslissing om een jongere ter terechtzitting te dagvaarden in alle gevallen door de jeugdofficier van justitie wordt genomen en zet ter zitting alleen nog jeugdofficieren in.
 - c. Investeer in de kwaliteit van kinderrechters en geef hun opleiding vorm zoals genoemd in het rapport 'Curriculum Jeugdrechter' van de Raad voor de Rechtspraak.
 - d. Stel een protocol op voor jeugdadvocaten waarin als vereisten om jeugdzaken te doen naast kennis van de psychische ontwikkeling, van pedagogische en psychiatrische aspecten en van

⁴ De Raad spreekt bij deze aanbeveling over 'jongeren' en doelt daarmee op jongeren tot 23 jaar, conform hetgeen is aanbevolen over de leeftijdsgrenzen in paragraaf 4.3 van dit advies.

gedragsinterventies voor jongeren, ook vaardigheden om met jongeren om te kunnen gaan als vereiste is opgenomen.

15. Geef binnen de politie ruime bekendheid aan het recht van de ouders om toegang te krijgen tot hun kind op het politiebureau.
16. Streef naar een verdere verkorting van de doorlooptijden in jeugdstrafzaken en sluit in deze aan bij de aanbevelingen van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind.
17. Realiseer uitbreiding van het gebruik van nachtdetentie tijdens de voorlopige hechtenis-fase uit en ontwikkel alternatieven voor voorlopige hechtenis.
18. Voer de praktijk van de combizitting bij de rechtbanken landelijk in.

Aanleiding en context voor dit advies

In 2007 heeft de politie ongeveer 95.400 verdachten tussen de 12 en 24 jaar aangehouden en daarmee was in 2007 bijna vier op de tien verdachten onder de 24 jaar.⁵ Dit onderstreept het belang van een goed strafproces voor deze groep jongeren. Twee belangrijke zaken hebben de aanleiding gevormd voor dit advies. Ten eerste zijn er de afgelopen jaren onderzoeken gedaan naar de biologische en psychologische ontwikkeling van adolescenten. Uit deze onderzoeken blijkt dat de ontwikkeling van adolescenten in de regel doorloopt tot het 23ste jaar.⁶ Na het 18^e jaar is in beginsel echter het volwassenenstrafrecht van toepassing op deze groep. De Raad onderzoekt in dit advies onder andere of deze onderzoeken aanleiding geven de leeftijdsgrenzen in/binnen het jeugdstrafrecht te verruimen. Dit thema houdt ook de huidige regering bezig, zo blijkt uit het voornemen tot invoering van een adolescentenstrafrecht voor jongeren tussen de 15 en 23 jaar. Daarnaast onderzoekt de Raad of het jeugdstrafproces, gelet op deze onderzoeken, anders zou moeten worden ingericht.

Ten tweede bestond de indruk dat er sinds de wetwijziging in 1995 zaken zijn verslechterd. Doordat bij de wetwijziging van 1995 de strafmaxima van het jeugdstrafrecht zijn verhoogd en er voor minderjarigen een procesrechtelijke positie is gecreëerd die nauwer aansluit bij het volwassenenstrafrecht, kent het huidige jeugdstrafrecht minder uitzonderingen voor minderjarigen. Het jeugdstrafrecht heeft daarmee een repressiever karakter gekregen. De Raad krijgt ook vanuit de praktijk signalen dat het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht dreigt “onder te sneeuwen”. Dit lijkt mede te wijten aan een maatschappelijke roep om daders zwaarder te straffen met als primair doel vergelding en beveiliging en is waarschijnlijk ingegeven door enkele zeer zware en schokkende rechtszaken ten aanzien van minderjarige daders en verdachten. Deze zaken brachten een maatschappelijke schok teweeg en kregen in de media volop aandacht.⁷ Voor de Raad staat vast dat tijdens het jeugdstrafproces rekening moet worden gehouden met de bescherming van de samenleving. Dat laat echter onverlet dat het jeugdstrafprocesrecht naar de mening van de Raad in iedere fase en bij elke jongere gericht dient te zijn op de (her)opvoeding van de jongere en diens voorbereiding op een constructieve rol in de samenleving. Als bij een reactie op strafbaar gedrag van een jongere rekening wordt gehouden met zijn ontwikkeling en de reactie op dat gedrag niet puur repressief is, is er een grotere kans op recidivevermindering en dus ook op een veiliger maatschappij.⁸

De Raad wil in dit advies onderzoeken of de pedagogische grondslag voldoende tot uitdrukking komt in het huidige jeugdstrafproces en zo niet, hoe deze pedagogische grondslag in het jeugdstraf(proces)recht beter zou kunnen worden gewaarborgd. De Raad kijkt daarbij uitgebreid naar het IVRK. De Raad hoopt met dit advies een bijdrage te leveren aan de discussie over het jeugdstrafprocesrecht en het beoogde nieuw in te voeren adolescentenstrafrecht.

Vraagstelling en opbouw van het advies

Komt de pedagogische grondslag voldoende tot uitdrukking in het huidige Nederlandse jeugdstraf(proces)recht en zo niet, op welke wijze kan deze beter gewaarborgd worden?

Om deze vraag te beantwoorden, geeft de Raad in hoofdstuk 1 een korte schets van de ontwikkeling van het Nederlandse jeugdstrafproces en de leeftijdsgrenzen en wordt ingegaan op de historische uitgangspunten van het jeugdstrafrecht. Om te onderzoeken of de pedagogische grondslag voldoende is gewaarborgd, wordt

⁵ Van der Laan, Blom, Tollenaar & Kea 2010

⁶ Moffitt 1993, Donker 2005, Blokland, Nagin, Nieuwbeerta 2004

⁷ Daarbij wordt opgemerkt dat het aantal zeer zware en ernstige strafzaken met minderjarigen als dader klein is.

⁸ Lipsey 1995; Lipsey en Wilson 1998

allereerst omschreven wat hiermee wordt bedoeld en hoe hieraan een goede invulling kan worden gegeven in het jeugdstrafproces. Dat gebeurt in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 komen de relevante bepalingen van het IVRK aan de orde. In hoofdstuk 4 wordt nagegaan hoe de pedagogische grondslag in het jeugdstrafproces beter kan worden gewaarborgd en worden aanbevelingen geformuleerd. De aanbevelingen zijn dikgedrukt.

Werkwijze

De Raad heeft tijdens de voorbereidingen van dit advies een preadvies uitgebracht en in het kader daarvan gesproken met diverse betrokkenen uit de jeugdstrafrechtssketen. Groeps gesprekken zijn gevoerd met kinderrechtshouders, jeugdofficieren van justitie, advocaten, medewerkers van de jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming en een medewerker van het NIFP.⁹ Daarnaast is literatuuronderzoek gedaan. De voorlopige standpunten van de Raad over het jeugdstrafproces zijn neergelegd in een preadvies dat in oktober 2010 is verstuurd aan alle deelnemers van het congres 'Jeugdstrafproces: toekomstbestendig?' dat de Raad organiseerde op 25 november 2010. Op het congres is in verschillende workshops over de diverse aanbevelingen uit het preadvies gediscussieerd. Deze discussies hebben tot een aanscherping van dit advies geleid. Na het congres heeft de Raad wederom met enkele deskundigen uit de jeugdstrafrechtssketen gesproken.¹⁰

Afbakening van het onderwerp

Allereerst beperkt dit advies zich tot beschrijving van die onderdelen van het Nederlandse jeugdstrafproces waarin de pedagogische grondslag naar de mening van de Raad niet voldoende tot uitdrukking komt en/of waarbij sprake is van strijd met de bepalingen van het IVRK. Het zou in het kader van dit advies te ver voeren om ook in te gaan op al die aspecten, die wél aan deze criteria voldoen.

Ten tweede beperkt het advies zich tot *de fasen van het jeugdstrafproces tot en met de zitting*. De Raad kijkt daarbij vooral naar het jeugdstrafprocesrecht, maar ook naar enkele zaken uit het materiële jeugdstrafrecht, zoals de leeftijdsgrenzen. Op welke groep jongeren het jeugdstrafprocesrecht wordt toegepast, is immers nauw verweven met de ratio achter en de inhoud van het jeugdstrafrecht.

Bij de gedachtevorming over dit onderwerp heeft de Raad zich gerealiseerd dat er in het buitenland verschillende voorbeelden zijn te vinden die tot aanbeveling kunnen strekken bij de invulling van de pedagogische grondslag in het jeugdstrafproces. Het zou in het kader van dit advies echter te ver voeren om diepgaand rechtsvergelijkend onderzoek te doen.

Relatie tot eerdere adviezen van de Raad

De Raad heeft eerder geadviseerd over de herziening van het jeugdsanctiestelsel¹¹, naar aanleiding van de beleidsnota Jeugdsancties nieuwe stijl. De Raad gaf in dit advies aan grote waarde te hechten aan het behoud van de pedagogische grondslag als leidend beginsel in het jeugdstraf(proces)recht. De Raad betreurde het dat deze doelstelling niet meer als leidend beginsel is opgenomen in de beleidsnota jeugdsancties en dat er zelfs op is ingeboet. In het advies benadrukte de Raad dat ook voor de jongeren die moeilijk op hun gedrag lijken aan te spreken, onverminderd het uitgangspunt van de pedagogische grondslag dient te gelden. Zorg werd verder uitgesproken over de tendens om 16- en 17-jarigen vaker volgens het volwassenenrecht te berechten.

⁹ Voor een overzicht van de bij de gesprekken betrokken personen zie de bronvermelding.

¹⁰ Zie voor een overzicht van de personen waarmee is gesproken de bronvermelding.

¹¹ Advies inzake de nota Jeugdsancties nieuwe stijl, RSJ 15 september 2004.

Naar het oordeel van de Raad gebeurde dit te vaak en onvoldoende gemotiveerd. Ten slotte bepleitte de Raad in dat advies de invoering van een strafrecht voor jongvolwassenen (van 18-23 jaar), onder verwijzing naar de speciale bepalingen hieromtrent in bijvoorbeeld Duitsland en enkele Scandinavische landen.

Over de inhoud van het sanctiearsenaal heeft de Raad eerder op deelaspecten geadviseerd (o.a. 'Minder opsluiten, gericht begeleiden,' 2008 en 'Zorg voor jongeren met psychische stoornissen in justitiële jeugdinrichtingen,' 2009). De Raad hoopt met dit advies, waarin vooral wordt gekeken naar het jeugdstrafproces(recht) als geheel - met als centrale vraag of de pedagogische grondslag hierin voldoende is gewaarborgd - een bijdrage aan de discussie over het jeugdstrafproces te leveren.

1. Het Nederlandse jeugdstrafprocesrecht

Zoals in de inleiding is aangegeven, is het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht met de wetswijziging van 1995 ingrijpend veranderd. In paragraaf 1 van dit hoofdstuk wordt een korte schets gegeven van de ontwikkeling van het jeugdstraf(proces)recht en wordt stilgestaan bij de genoemde wetswijziging. In paragraaf 2 wordt ingegaan op de geschiedenis van de leeftijdsgrenzen van het Nederlandse jeugdstrafrecht.

1.1. De ontwikkeling van de pedagogische grondslag in het jeugdstraf(proces)recht

De kinderwetten van 1901

De gedachte dat met jongeren die strafbare feiten plegen anders dient te worden omgegaan dan met volwassenen, bestaat in Nederland zo'n honderd jaar. Deze gedachte werd voor het eerst wettelijk vastgelegd in de strafrechtelijke kinderwet uit 1901. Vanuit de gedachte dat bescherming en (her)opvoeding van het kind in de strafrechtelijke reactie centraal dienen te staan, bood de strafrechtelijke kinderwet een pakket aan straffen en maatregelen die op de behoeften van jonge delinquenten waren afgestemd. In de strafdoelen kwam niet vergelding voorop te staan, maar de heropvoeding en gedragsverbetering. Sancties dienden te zijn aangepast aan zowel de ontwikkelingsfase van het kind als de procesgang. Om het opvoedkundig en beschermend karakter te waarborgen, moest de zitting achter gesloten deuren plaatsvinden. De jeugdige was verplicht ter zitting te verschijnen. Dit speciale karakter wordt ook wel aangeduid met de pedagogische grondslag van het jeugdstrafrecht.

Herziening van het kinderstrafrecht in 1965

Deze beschermende en op heropvoeding gerichte benadering heeft in de loop van de twintigste eeuw centraal gestaan bij de verdere ontwikkeling van de jeugdstrafwetgeving. Met betrekking tot het jeugdstrafprocesrecht ging dit onder meer gepaard met een uitbreiding van de bevoegdheden van de kinderrechter. Zo ontstond een rechtspraktijk waarin de kwetsbaarheid van de jongere op de voorgrond stond en waarin de kinderrechter vanuit pedagogische overwegingen bepaalde wat het beste voor de jongere was. Op deze situatie ontstond vanaf de jaren '70 in toenemende mate kritiek. Het jeugdstrafprocesrecht werd meer en meer als bevoogdend gezien en niet meer passend bij de - verondersteld - toegenomen mondigheid van de jongere(n). Dit laatste heeft onder meer geleid tot verlaging van de meerderjarigheidsgrens van 21 naar 18 jaar in 1988 (op advies van de Commissie Wiarda).

De wetswijziging van 1995

Uiteindelijk hebben de bovenstaande ontwikkelingen geleid tot het huidige jeugdstraf(proces)recht, dat is vastgelegd in de wet van 1995.¹² In de Memorie van Antwoord bij het wetsvoorstel wordt expliciet aangegeven dat men het voor de mondigere jongere niet langer gepast vond om primair object van bescherming en heropvoeding te zijn. De rechter werd tot 1995 geacht te handelen vanuit pedagogisch perspectief, maar de jongere had zelf nauwelijks inbreng in het proces. De belangrijkste wijziging in 1995 betrof dan ook het karakter van de wet, die minder bevoogdend is geworden. Daarmee samenhangend vond een accentverschuiving plaats van bescherming en heropvoeding naar versterking van de rechtspositie van de jongere. Met deze accentverschuiving nam de wetgever geen afstand van de pedagogische grondslag, maar gaf hij daaraan een andere invulling. In de Nota naar aanleiding van het eindverslag¹³ wordt nadrukkelijk

¹² Wet van 7 juli 1994 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en andere wetten in verband met de herziening van het strafrecht voor jeugdigen, Stb. 1994, 528, in werking getreden op 1 september 1995.

¹³ Kamerstukken II 1992/93, 21 327, nr. 12, p. 6.

aangegeven dat het pedagogische karakter is te vinden in de “verdergaande erkenning van de jeugdige verdachte als rechtssubject, enerzijds in die zin dat hij meer mogelijkheden heeft zijn strafprocessuele positie te bepalen en te zijnen aanzien genomen beslissingen aan onafhankelijke derden ter toetsing kan voorleggen, anderzijds in de noodzaak een standpunt te bepalen ten aanzien van een eventueel op te leggen alternatieve sanctie”.

Omdat het pedagogisch tekortschieten van de directe omgeving in veel gevallen mede ten grondslag ligt aan het delinquent gedrag van de jongere, vond de regering het gerechtvaardigd dat de overheid zich bij het straffen een extra pedagogische taak aanmat. Deze gedachte vinden we terug in de gespecialiseerde kinderrechter, in de rol die de ouders hebben in het proces, in de adviserende taak van de Raad voor de Kinderbescherming en in het zo veel mogelijk buiten het justitiële circuit proberen te houden van jongeren door toepassing van het politiesepot, de HALT-afdoening of transacties.

Met de wetwijziging van 1995 werd het belang van de jongere, blijkens de wetsgeschiedenis, vormgegeven door de versterking van zijn rechtspositie en de erkenning van zijn eigen verantwoordelijkheden. De beste vorm om dit te realiseren, achtte men een jeugdstraf(proces)recht dat zoveel mogelijk aansloot bij het volwassenenstrafrecht, met de daarin geformuleerde rechtswaarborgen¹⁴. Om deze reden is niet gekozen voor een afzonderlijk jeugdstrafrecht, maar zijn de bepalingen voor jongeren opgenomen als bijzondere bepalingen in het volwassenenstrafrecht en strafprocesrecht. De vraag kan worden gesteld of het wel terecht is dat er geen zelfstandig jeugdstrafrecht bestaat. Hierop wordt in paragraaf 4.11 ingegaan.

1.2. Leeftijdsgrenzen en de discussie over een jongvolwassenenstrafrecht

Een terugkerend element in de ontwikkeling van het jeugdstraf(proces)recht is de discussie over de leeftijdsgrenzen. Nederland kent een ondergrens van 12 jaar en een bovengrens van 18 jaar. Een kind onder de 12 jaar is strafrechtelijk niet aansprakelijk en kan dan ook niet vervolgd worden. De bovengrens van 18 jaar bestaat in het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht sinds 1905. Daarvoor lag de grens bij 16 jaar. Toenmalig minister van Justitie Cort van der Linden - die later de eerste liberale premier van Nederland zou worden - koos destijds bewust voor een bovengrens van 18 jaar. Dit deed hij met het oog op de voltooiing van de geslachtsontwikkeling, de benodigde tijd voor opvoeding, maar vooral omdat 16- en 17-jarigen zich in een zeer kritische levensfase bevinden waarin ze labiel kunnen zijn en waarin zorgvuldig toezicht nodig is. Hij merkte daarbij op dat deze jongeren daardoor enerzijds gemakkelijk tot strafbare feiten zouden overgaan, maar anderzijds nog vatbaar zouden zijn voor verandering.¹⁵ Bij de behandeling van de strafrechtelijke Kinderwet werd echter een amendement ingediend om het mogelijk te maken op 16- en 17-jarigen een volwassen sanctie toe te passen. Het argument daarbij was dat leeftijdsgrenzen altijd willekeurig blijven en sommige 16- en 17-jarigen ongeschikt zouden zijn voor de sanctiemogelijkheden (plaatsing in een jeugdinrichting) van het jeugdrecht.¹⁶ Een ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid bestond in de wet van 1905 niet.

Bij de herziening van het kinderstrafrecht in 1965 bleef dit in grote lijnen intact. De belangrijkste verandering was daarbij de invoering van de minimumleeftijd van 12 jaar voor strafrechtelijke aansprakelijkheid. Het rapport van de Commissie Overwater, dat aan de wetwijziging van 1965 ten grondslag ligt, zegt over kinderen onder de 12 jaar:

‘Van toerekeningsvatbaarheid in de zin van de strafwet zal bij hen niet of nauwelijks sprake zijn, terwijl

¹⁴ Dit in navolging van het rapport van de Commissie Anneveldt uit 1982

¹⁵ Kamerstukken II 1897/98, 219, nr. 3, p.7

¹⁶ Uit: Uit Beijerse 2009a

strafvervolgning ten aanzien van hen een te zwaarwichtig middel is, waarvan de strekking buiten hun bevatting ligt en met het oog op het te beschermen belang ook niet noodzakelijk is. Ten aanzien van deze kinderen kan men met de mogelijkheden van het burgerlijke recht, de OTS, ontzetting en ontheffing voldoende bereiken.¹⁷

Vervolgens besloot men ook tot wijziging van het civiele kinderbeschermingsrecht.

In 1971 bracht de Commissie Wiarda het rapport Jeugdbeschermingsrecht uit, met onder meer het voorstel de leeftijd waarop meerderjarigheid wordt bereikt te verlagen van 21 jaar tot 18 jaar.¹⁸ Vanwege de gevolgen die dit zou hebben voor de toepasbaarheid van het kinderstrafrecht, dat nog altijd tot 21 kon doorlopen, stelde de commissie meteen voor om voor jonge meerderjarigen, van 18 tot 23 (of 25) jaar een afzonderlijk strafrecht te creëren, met eigen straffen en maatregelen. De Commissie Anneveldt stelde daarop voor om dit materiële kinderstrafrecht te laten gelden voor alle personen tussen de 12 jaar en 24 jaar, met een mogelijkheid om het gewone strafrecht voor volwassenen al vanaf 16 jaar toe te passen.¹⁹ De hiervoor beschreven adviezen van beide commissies zijn niet opgevolgd. Aanpassing van het strafrecht aan de specifieke problemen van de adolescenten zou te ingrijpende gevolgen hebben voor de capaciteit van de penitentiaire inrichtingen en daarvoor was eind jaren '80, toen men over aanpassing van de wet sprak, geen geld beschikbaar. De regering vond het, ook op de langere termijn, voldoende om bij de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties jeugdige personen aan een aangepast regime te onderwerpen.

Bij de totstandkoming van de wet van 1995 zijn de leeftijdsgrenzen gehandhaafd (dit ook in overeenstemming met de nieuwe meerderjarigheidsgrens die in 1988 was verlaagd van 21 naar 18 jaar). Met de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen volgens het volwassenenrecht te berechten, staat Nederland niet alleen. In het buitenland (Engeland, Schotland, België) kent men eveneens deze mogelijkheid in geval van ernstige delicten.²⁰ Tegelijkertijd kent de Nederlandse wet de mogelijkheid om jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar te berechten volgens het jeugdstrafrecht als hun emotionele of cognitieve ontwikkeling hiertoe aanleiding geeft.

¹⁷ *Rapport commissie Overwater 1951*

¹⁸ *Rapport commissie Wiarda 1971*

¹⁹ *Rapport commissie herziening strafrecht voor jeugdigen 1982*

²⁰ *Wimmers 2003*

2. De pedagogische grondslag van het jeugdstrafproces

In de ontwikkeling van het jeugdstraf(proces)recht staat de pedagogische grondslag centraal. De Raad gaat in dit hoofdstuk na wat onder ‘de pedagogische grondslag’ in het jeugdstrafproces wordt verstaan. Daartoe geeft de Raad in paragraaf 1 een korte omschrijving van enkele belangrijke begrippen. In paragraaf 2 omschrijft de Raad wat hij bedoelt met het begrip ‘pedagogische grondslag’. Paragraaf 3 geeft een overzicht van relevante psychologische en biologische inzichten in de ontwikkeling van de jongere. In paragraaf 4 wordt de samenhang tussen de ontwikkeling van de jongere en de jeugdcriminaliteit bekeken. In paragraaf 5 wordt de vraag beantwoord welke (strafrechtelijke) reactie op strafbaar gedrag van jongeren, gelet op de pedagogische grondslag, het meest passend is en paragraaf 6 besluit met een conclusie.

2.1 Adolescent, minderjarige, kind, jongere

Voordat de Raad ingaat op de pedagogische grondslag, zet hij omwille van de leesbaarheid in deze paragraaf enkele belangrijke begrippen uiteen.

Waar in dit advies wordt gesproken over een ‘*adolescent*’, wordt bedoeld een persoon tussen de 15 jaar en 23 jaar. De vroege adolescentie vindt grofweg plaats tussen de 15 jaar en 19 jaar en deze wordt gevolgd door de late adolescentie: de periode tussen 19 jaar en 23 jaar. Jongeren in de late adolescentie worden ook wel aangeduid met de term jongvolwassenen.

De term ‘*minderjarige*’ vloeit voort uit de wet (artikel 1:233 Bw) en daarmee wordt een persoon onder de 18 jaar bedoeld. Het IVRK gebruikt de term ‘*het kind*’ en daarmee wordt voor Nederland blijkens artikel 1 IVRK eveneens verstaan: iedere persoon jonger dan 18 jaar.

Waar in dit advies wordt gesproken over ‘*de jongere*’ of ‘*de jeugdige*’ wordt daarmee in beginsel bedoeld op alle personen tussen de 12 en 24 jaar, tenzij expliciet anders vermeld. Onder dit begrip vallen zowel jongens als meisjes.

2.2. De pedagogische grondslag

Jongeren zijn in alle opzichten volop in ontwikkeling en verschillen daarmee wezenlijk van volwassenen. Er wordt van uitgegaan dat de ontwikkeling van volwassenen min of meer is voltooid. Omdat jongeren nog in ontwikkeling zijn, dient het (her)opvoedende aspect de leidraad van het jeugdstrafproces te zijn. Dit wordt ook wel aangeduid als de pedagogische grondslag van het jeugdstrafproces. Opvallend is echter dat noch in de wet, noch in de toelichting daarop wordt uitgewerkt wat daarmee exact wordt bedoeld. Dit principe in het jeugdstraf(proces)recht is leidend en daarom geeft de Raad eerst een omschrijving van wat hij daaronder verstaat²¹.

Dat betekent dat ‘bij beslissingen over en handelingen richting de jeugdige verdachte, dader en veroordeelde, elke keer opnieuw moet worden bezien of al het handelen – al dan niet gepaard gaand met een sanctie – erop is gericht de ontwikkeling van deze jongere te stimuleren, hem te (her)opvoeden, te resocialiseren, hem op een goede toekomst voor te bereiden én te weerhouden van een verdere criminele carrière.’

Wie er alles aan wil doen om de ontwikkeling van de jongere te stimuleren en hem van een criminele carrière te weerhouden, dient uiteraard te weten hoe diens ontwikkeling verloopt, met het oog op een zo effectief mogelijke reactie op strafbaar gedrag. De Raad gaat om deze reden in op recente inzichten in de ontwikkeling van de jongere.

²¹ De Raad sprak zich al eerder uit over de pedagogische grondslag als leidend beginsel van het jeugdstraf(proces)recht in zijn advies inzake de nota ‘Jeugdsancties nieuwe stijl’, RSJ 15 september 2004.

2.3 De biologische en psychologische ontwikkeling van de jongere

De lichamelijke ontwikkeling van normaal begaafde jongeren laat op de verschillende terreinen diverse ontwikkelingsfasen zien, die onderling niet altijd gelijk lopen. Zo gaat de groei van jongeren in de lengte ongeveer door tot het 16e à 18e jaar. De grijze stof van de hersenen ontwikkelt zich vroeger: er is sprake van een groeispruit van de hersenen tot 14 à 15 jaar. Pas rond het 25ste jaar zijn in de prefrontale cortex functies zoals planning en flexibiliteit tot wasdom gekomen.²² Ook andere psychische functies zoals het afremmen van de impulsen (“inhibitie”) en de onderdrukking van afleidende andere impulsen en associaties (“interferenties”) komen pas na het 20ste jaar meer tot bloei.²³ Dit betekent dat specifiek risicogedrag, dat bij adolescenten vaak tussen het 15de en 23ste jaar voorkomt, mede wordt veroorzaakt door de nog onvoltooide ontwikkeling van bepaalde belangrijke hersenfuncties. De meest wezenlijke ontwikkeling ten aanzien van deze hersenfuncties treedt pas op na het 20ste levensjaar. Tot die leeftijd hebben anderen, vooral leeftijdgenoten, nog de grootste invloed op het nemen van risicovolle beslissingen. Pas daarna zijn adolescenten zelf in staat om beslissingen in risicosituaties te nemen, op grond van toegenomen autonomie.²⁴ Adolescenten zien waarschuwingssignalen wel als ze op gevaren stuiten, maar doorvoelen die nog niet en laten de kans om te stoppen nogal eens passeren.²⁵ Onderzoek naar het functioneren van de hersenen met behulp van scantechieken laat zien dat adolescenten zich veelal nog laten sturen door de hersenkern die reageert op directe beloningen, de *nucleus accumbens*, terwijl de hersenen van personen boven de 25 jaar een sterkere activiteit vertonen in de amandelkern en prefrontale cortex. Dat maakt dat die laatste groep in gevaarlijke situaties eerder naar de lange termijn consequenties zal kijken. Ook op het gebied van de regulering van emoties zien we dat de grote veranderingen pas bij het ingaan van de volwassenheid optreden, in plaats van tijdens de adolescentie. Pas wanneer de prefrontale cortex is uitgerijpt, is de adolescent beter in staat om zijn emoties te reguleren dan vóór die tijd.²⁶ Ook het empathisch vermogen, dat een belangrijke rol speelt bij het ontstaan van normconform gedrag, krijgt pas tussen het 20ste en 25ste jaar vaste vorm. Geconcludeerd kan worden dat de ontwikkeling van adolescenten tot het 23ste jaar in de regel nog niet is voltooid. Op grond van deze bevindingen wordt door sommigen de invoering van een jongvolwassenenstrafrecht voor de groep 18-24 jarigen bepleit.²⁷ De Raad komt hier in paragraaf 4.3 op terug.

2.4 Samenhang tussen de onvoltooide ontwikkeling en jeugdcriminaliteit

Wat betekent de biologische en psychologische ontwikkeling van de jongere en de adolescent voor de jeugdcriminaliteit? Wat het oordeelsvermogen van jongeren betreft, kan ondanks alle individuele verschillen worden vastgesteld dat het zelfstandig oordeelsvermogen van jongeren normaal gesproken pas vanaf het 16de jaar meer vergelijkbaar wordt met dat van volwassenen, maar daarmee nog niet is gelijk te stellen.²⁸ Voor de jonge delinquent die veelvuldig in aanraking met justitie komt, is vaak sprake van een ontwikkelingsachterstand en/of van psychische stoornissen. Bij hen ontwikkelt zich het oordeelsvermogen veelal (nog) later. Uit onderzoek blijkt dat de nog onvoltooide emotionele, sociale, morele en intellectuele ontwikkeling er de oorzaak van is dat een zeer groot deel van de jeugdcriminaliteit optreedt tijdens de adolescentie, maar ook eindigt vóór het 23ste levensjaar.²⁹ Men spreekt in dit kader wel van ‘adolescence

²² Paus e.a. 2001; Casey. e.a. 2005

²³ Adleman 2002; Casey e.a. 2005

²⁴ Gardner & Steinberg 2005

²⁵ Crone 2005

²⁶ Crone 2005

²⁷ Doreleijers & Fokkens 2010; Doreleijers 2009; Weijers & Imkamp 2008

²⁸ Weijers plaatst bij deze opmerking echter gelijk de kanttekening dat het cognitieve vermogen om in alle rust in een overzichtelijke ‘pen-en-papier’ test tot een afgewogen oordeel te komen nog iets heel anders is dan in de veel minder overzichtelijke alledaagse werkelijkheid naar dat afgewogen oordeel te handelen. Zie: Weijers 2006 en Steinberg & Cauffman 1996

²⁹ Moffitt 1993

limited crime' oftewel 'fasegebonden gedrag.' Het betreft in een overgrote meerderheid van de gevallen *fasegebonden* gedrag in de adolescentie ('pubergedrag'), dat in ernstige vorm kan leiden tot strafrechtelijke overtredingen. Uit recenter onderzoek blijkt dat binnen deze groep adolescenten met fasegebonden criminaliteit verschillende ontwikkelingspaden zijn te onderscheiden, die elk om een eigen aanpak vragen.³⁰ Dit beeld wordt bevestigd in een onderzoek naar jeugdige veelplegers in Utrecht.³¹ Voor een zeer klein deel van de jongeren in de jeugdcriminaliteit liggen de zaken anders. Deze groep valt op door ernstiger delicten, veelal beginnend op (zeer) jonge leeftijd en het voortduren van het crimineel gedrag na de adolescentie. Bij deze kleine groep is vaak sprake van de ontwikkeling van een 'chronisch criminele' levensstijl³², die tot ver in de volwassenheid kan voortduren. In deze gevallen hangt het criminele gedrag niet samen met fasegebonden (c.q. voorbijgaande) factoren, maar met psychische stoornissen en/of andere criminogene factoren.³³

2.5 Een passende (strafrechtelijke) reactie op strafbaar gedrag

Bij het nadenken over een passende reactie op strafbaar gedrag dient rekening te worden gehouden met het in paragraaf 2.4 aangeduide onderscheid tussen het 'fasegebonden gedrag van jongeren die af en toe over de schreef gaan' en 'het veelvuldig plegen van delicten door een kleine groep jongeren die een flink eind op weg zijn in het ontwikkelen van een criminele carrière'.³⁴ Voor de zeer grote groep jongeren met fasegebonden gedrag geldt naar de mening van de Raad dat deze niet in het strafrecht terecht moeten komen wanneer dat niet strikt nodig is. De gevolgen hiervan zijn voor de ontwikkeling van de jongere mogelijk nadeliger dan het correctieve effect. Confrontatie met de gevolgen van de daad en een correctieve vorm van bestraffing zijn hoe dan ook nodig, maar dan wel zodanig, dat deze de ontwikkeling van de jongere daadwerkelijk stimuleren. Zo lijkt het bijvoorbeeld verstandiger om een jongere met een 'kort lontje' een agressie regulatie training (ART) aan te bieden, waardoor hij kan leren zich te beheersen, dan hem een aantal maanden op te sluiten. De kans is groot dat hij in detentie (in agressieve zin) eerder leert nog meer van zich af te bijten dan dat hij zichzelf leert beteugelen. Voor de tweede categorie jongeren geldt dat snel en adequaat moet worden ingegrepen, mede met het oog op de psychische stoornissen, die bij deze groep vaak voorkomen.³⁵ Voor deze jongeren met aanhoudende delinquente problematiek is een meer orthopedagogische, dat wil zeggen een meer methodisch opvoedkundige, benadering vereist. Om goed onderscheid te kunnen maken tussen de groep jongeren met fasegebonden gedrag en de jongeren met persistente delinquente problematiek is het van belang dat de jongeren goed worden gescreend.³⁶ Goede screening kan ervoor zorgen dat helder wordt welke oorzaak aan het gedrag van de jongere ten grondslag ligt, zodat zo snel mogelijk met de juiste behandeling kan worden gestart. Ook dient rekening te worden gehouden met het vaak lage IQ van de jongeren in het strafrecht. Uit recent onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat ongeveer 40% van de jongeren met een maatregel tot Plaatsing In een Justitiële Jeugdinstelling (PIJ-maatregel) (licht) verstandelijk beperkt is.³⁷

³⁰ Donker 2005; Blokland, Nagin, Nieuwbeerta 2004

³¹ Kampijon & Weijers 2009

³² Moffit 1993 noemt dit de 'Life-course-persistent' criminele levensstijl.

³³ Zie Van Domburgh 2009. Ook uit deze dissertatie blijkt dat zeer vroeg startende delinquentie (beneden de 12 jaar) één van de belangrijkste risicofactoren is voor het ontwikkelen van een ernstige en langdurige criminele carrière.

³⁴ Kampijon & Weijers 2009

³⁵ Zie voor een recent overzicht van de onderzoeken met betrekking tot de ontwikkelingsfasen en psychiatrische problematiek onder jongeren Doreleijers & Fokkens, 'Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht' in *Rechtstreeks 2/2010*, Raad voor de Rechtspraak 2010.

³⁶ Zie hierover ook het advies van de Raad 'Zorg voor jongeren met psychische stoornissen in justitiële jeugdinstellingen', 28 mei 2009

³⁷ Mulder 2010

Bij het nadenken over een passende reactie op strafbaar gedrag dient ook rekening te worden gehouden met het vermogen tot volwaardige participatie in het strafproces. Als we naar de processuele kant kijken, blijkt dat normaal begaafde jongeren onder de veertien jaar over het algemeen nog nauwelijks kunnen doorzien hoe een strafproces werkt en dat zij hun positie daarin niet goed kunnen inschatten.³⁸ Ze kunnen over hun positie in het strafproces niet tot een afgewogen oordeel komen en evenmin overzien wat er in een strafproces van hen wordt verwacht. Ze missen met name inzicht in de effecten van hun optreden op degenen die hen moeten beoordelen. Pas vanaf een jaar of 14 à 15 hebben normaal begaafde jongeren met betrekking tot de strafrechtelijke procedure een beter inzicht ontwikkeld dat lijkt op dat van de meeste volwassenen.³⁹

Van enkel straffen mag in termen van gedragsverandering niet al teveel worden verwacht.⁴⁰ Straffen werkt in dit opzicht immers alleen bij mensen die daar 'gevoelig' voor zijn.⁴¹ Die gevoeligheid is een cultureel en biologisch bepaalde eigenschap: ons neurohormonale systeem bezorgt ons nare lichamelijke sensaties als we bijvoorbeeld iets willen doen dat niet mag. Dat soort nare sensaties willen we het liefst vermijden. Een niet onbelangrijk deel van de meer ernstig criminele jongeren heeft te kampen met neurobiologisch bepaalde persoonlijkheidskenmerken, mede waardoor deze strafgevoeligheid onderontwikkeld of zelfs vrijwel afwezig is. Daarbij komt dat voor sommige jongeren een gevangenisstraf zelfs statusverhogend werkt. De Raad benadrukt dat hij *niet* pleit voor de afschaffing van straffen. Evenals in de normale opvoedingssituatie in het gezin dient ook in maatschappelijke context duidelijkheid te worden verschaft over de grenzen die gelden. Als die worden overtreden, moet er worden opgetreden. De Raad benadrukt echter vooral dat straffen slechts zinvol is indien rekening wordt gehouden met de beperkte strafgevoeligheid van een deel van deze jongeren. Uit onderzoek is gebleken dat de volgende factoren een rol spelen bij een (strafrechtelijke) reactie als middel tot gedragsverandering.⁴² De (strafrechtelijke) reactie moet:

- onvermijdelijk zijn, dat wel zeggen niet te omzeilen;
- consistent zijn, dus niet willekeurig;
- onmiddellijk zijn, dus direct volgend op het ongewenste gedrag;
- begrijpelijk zijn, anders is acceptatie in ieder geval onmogelijk;
- voldoende intensief zijn om ook werkelijk als straf te kunnen worden ervaren;
- in het teken staan van afkeuring van negatief en beloning van positief gedrag.

Het zal niet gemakkelijk zijn om aan alle voorgaande eisen te voldoen. Zo worden lang niet alle jongeren die strafbaar gedrag vertonen ook daadwerkelijk 'gepakt', zodat straffen niet altijd onvermijdelijk zijn. Maar de straf zou ten minste onvermijdelijk kunnen zijn voor diegenen die wel worden gepakt. Het is voorts geen gemakkelijke opgave om de straf onmiddellijk te laten volgen op het ongewenste gedrag.

Zeker voor ernstige strafbare feiten moet immers eerst door de politie worden uitgezocht wat zich precies heeft afgespeeld, moet de persoonlijkheid van de jeugdige verdachte in kaart worden gebracht (psychologische/psychiatrische pro Justitia rapportages) en kennen het openbaar ministerie en de rechtbank vervolgens soms lange wachttijden bij de behandeling van jeugdstrafzaken. Voor het besluiten en realiseren over een doordachte reactie op strafbaar gedrag is, tot slot, ook tijd nodig.

³⁸ Weijers 2006

³⁹ Scott, Reppucci & Woolard 1995; Steinberg & Cauffman 1996

⁴⁰ Doreleijers & Fokkens 2010

⁴¹ Popma 2006

⁴² Weijers, Hepping & Kampijon 2010

2.6 Conclusie

In de ontwikkeling van het jeugdstraf(proces)recht staat de pedagogische grondslag centraal. Voor de Raad betekent dit dat bij beslissingen over en handelingen richting de jeugdige verdachte, dader en veroordeelde, elke keer opnieuw moet worden bezien of al het handelen – al dan niet gepaard gaand met een sanctie – erop is gericht de ontwikkeling van déze jongere te stimuleren, hem te (her)opvoeden, te resocialiseren, hem op een goede toekomst voor te bereiden én te weerhouden van een verdere criminele carrière.

Bij het geven van een (strafrechtelijke) reactie op strafbaar gedrag van de jongeren is het belangrijk om rekening te houden met inzichten uit recente onderzoeken naar de psychologische en biologische ontwikkeling van jongeren. Deze inzichten maken ten eerste duidelijk dat jongeren zich in fasen ontwikkelen, hetgeen niet stopt bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd. Dat roept de vraag op of de huidige leeftijdsgrenzen van het jeugdstrafrecht nog wel passend zijn. Daarop wordt verder ingegaan in hoofdstuk 4. Ten tweede blijkt uit onderzoek dat veel van de door jongeren gepleegde strafbare feiten eerder moeten worden gezien als leeftijdgerelateerde ‘uitglijders’ dan als voorboden van een criminele loopbaan. Ten derde blijkt uit onderzoek dat normaal begaafde jongeren onder de veertien jaar over het algemeen nog nauwelijks kunnen doorzien hoe een strafproces werkt en dat zij hun positie daarin niet goed kunnen inschatten. Zij zijn dus niet in staat tot volwaardige participatie in het strafproces. Tot slot blijkt dat van puur straffen met als doel het gedrag van de jongere te veranderen, niet te veel hoeft te worden verwacht. Straffen werkt immers alleen bij mensen die daar ‘gevoelig’ voor zijn. In paragraaf 2.5 is daarom stilgestaan bij de factoren die bijdragen aan gedragsverandering van jongeren.

3. Het jeugdstrafproces in internationaal perspectief

3.1 Inleiding

De aan het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht ten grondslag liggende gedachte dat (her)opvoeding van de jongere centraal staat, is niet specifiek voor Nederland. In 1985 respectievelijk 1990 werden door de Algemene Vergadering van de VN de 'UN Standard Minimum Rules for the administration of juvenile justice' (Beijing Rules 1985)⁴³, de 'UN Guidelines for the prevention of juvenile delinquency' (Riyadh Guidelines 1990)⁴⁴ en de 'UN rules for the protection of juveniles deprived of their liberty' (Havana Rules 1990)⁴⁵ aangenomen. Ook op Europees niveau werden door de Raad van Europa aanbevelingen aangenomen met betrekking tot de aanpak van jeugdcriminaliteit en in het bijzonder een andere aanpak van jeugdige verdachten ten opzichte van die van volwassenen.⁴⁶

Als meest gezaghebbend moet het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) worden gezien, dat door Nederland is ondertekend en geratificeerd.⁴⁷ Hiermee werd op internationaal niveau een juridisch dwingend kader afgegeven voor onder meer de bejegening van jeugdige verdachten en de wijze van vervolging en berechting. Door ratificatie van het IVRK gaf Nederland aan zich te (willen) conformeren aan de minimumnormen ter bescherming en bevordering van de rechten van jongeren.

Om de lidstaten meer richtlijnen te geven om het jeugdstrafrecht met het IVRK in overeenstemming te brengen heeft het Comité voor de rechten van het kind (hierna: het Comité) op 2 februari 2007 een General Comment 'Children's rights in juvenile justice', ook wel algemeen commentaar genoemd, uitgebracht.⁴⁸ Men zou kunnen zeggen dat het uitgangspunt voor de kinderrechten in het jeugdstrafrecht is te vinden in het IVRK en dat de General Comment daarbij als handleiding dient.⁴⁹ In deze General Comment bepleit het Comité de invoering van een alomvattend systeem van jeugdstrafrecht, waarin behalve de voor het jeugdstraf(proces)recht specifieke bepalingen van artikel 37 en 40 IVRK, ook de door het VN-Comité uitgebrachte algemene beginselen van het IVRK worden onderkend (artikel 2, 3, 6 en 12 IVRK).

De Raad gaat hieronder in op de relevante artikelen van het IVRK, omdat deze de maatstaf vormen voor het straf(proces)recht voor jongeren. Daarbij zal de General Comment van het Comité leidraad zijn. In de paragrafen 2 tot en met 5 van dit hoofdstuk zal de Raad stilstaan bij de door het Comité geformuleerde algemene beginselen en hun betekenis voor het jeugdstraf(proces)recht. In de paragrafen 6 tot en met 10 worden de bepalingen uit het IVRK die specifiek betrekking hebben op het jeugdstraf(proces)recht besproken: artikel 40 IVRK en artikel 37 IVRK. Paragraaf 11 besluit met een korte conclusie.

3.2 Het algemene beginsel van non-discriminatie

Het non-discriminatiebeginsel zoals neergelegd in artikel 2 IVRK houdt kort gezegd in dat kinderen gevrijwaard dienen te zijn van discriminatie. Het gaat daarbij om gelijke behandeling van kinderen onderling

43 UN GA A/resolution 40/33, 1985

44 UN GA A/resolution 45/112, 1990

45 UN GA A/resolution 45/113, 1990

46 Raad van Europa, *Social reactions to juvenile delinquency, rec. R (87) 20 Straatsburg 1989*, zie ook *Recommendation 2003, nummer 20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice* en zie ook *Recommendation 2008, nummer 11 of the Committee of Ministers to member states on the European rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures*.

47 Het IVRK trad voor Nederland in werking op 8 maart 1995 nadat het Verdrag bij Rijkswet van 24 november 1994, Stb. 1994, 862 was goedgekeurd en op 6 februari 1995 door Nederland was geratificeerd.

48 General Comment 10 'Children's rights in juvenile justice', CRC/C/GC/10, 25 april 2007.

49 Liefwaard 2007

en gelijke behandeling van kinderen en volwassenen.⁵⁰ Artikel 2 IVRK betekent voor het jeugdstraf(proces) recht dat alle jongeren zich op de bepalingen van artikel 37 en 40 IVRK kunnen beroepen. Het Comité geeft aan dat kwetsbare groepen, zoals jongeren die recidiveren, extra zorg moet worden geboden, juist om discriminatie ten opzichte van bijvoorbeeld first offenders tegen te gaan. Het Comité pleit er bijvoorbeeld voor om voor jongeren die recidiveren minstens zoveel waarborgen te creëren als voor first offenders. In plaats van het verwijderen van jeugdige recidivisten uit de samenleving door hen langdurig op te sluiten, moeten lidstaten jeugdige recidivisten door middel van een op de persoon toegesneden aanpak naar een eigen plek in de samenleving begeleiden.

3.3 Het algemene beginsel van het belang van het kind

Artikel 3 IVRK wordt beschouwd als het leidend beginsel van het IVRK en bepaalt dat bij alle maatregelen voor kinderen de belangen van het kind de eerste overweging dienen te vormen. Daarmee is niet bepaald wat dat belang precies moet inhouden, noch wordt hiermee bedoeld dat de rechten van ouders en opvoeders aan het belang van kind ondergeschikt zijn.⁵¹ Vaak zal er een belangenafweging moeten plaatsvinden. De General Comment legt het zwaartepunt van artikel 3 IVRK voor het jeugdstrafrecht bij de invoering van een apart systeem van jeugdstrafrechtspleging. Juist omdat kinderen opgroeiende personen zijn en over een zich ontwikkelend, dus nog niet volgroeid geweten beschikken, moeten zij apart worden berecht met aparte straffen en maatregelen. Het is in het belang van het kind dat de algemene strafdoelen als vergelding en speciale en generale preventie ondergeschikt zijn aan de rehabilitatie en re-integratie van de jongere. Daarnaast is het van belang dat vrijheidsbeneming de allerlaatste maatregel is, dat lidstaten eerst en vooral investeren in maatregelen ter verbetering van school en werk, in ambulante vormen van behandeling en begeleiding, en dat jongeren op een zodanige wijze worden berecht en bestraft dat hun waardigheid intact blijft. Het is tevens in het belang van de jeugdige verdachte en veroordeelde dat het jeugdstrafrecht geen nadelige invloed heeft op zijn ontwikkeling. Bij dat laatste kan vooral worden gedacht aan het gevaar van stigmatisering tijdens het strafproces, bijvoorbeeld via de media, en in vorm van bijvoorbeeld een strafblad.

3.4 Het algemene beginsel van het recht op leven en ontwikkeling

In artikel 6 IVRK is het recht van het kind op leven en ontwikkeling vastgelegd. Dit recht speelt in het jeugdstrafrecht eveneens een rol. Zo wijst de General Comment op het voorkómen van delinquent gedrag als uitvloeisel van artikel 6 IVRK. Het is immers duidelijk dat jeugdcriminaliteit een negatieve impact heeft op de ontwikkeling van de jongere. Daarnaast benadrukt het Comité dat het recht op ontwikkeling moet resulteren in een beleid inzake jeugdcriminaliteit, dat de ontwikkeling van de jongere ondersteunt. Ook dient artikel 37a IVRK, waarin de oplegging van de doorstraf en levenslange gevangenisstraffen voor kinderen ander de 18 jaar wordt verboden, te worden gerespecteerd. Dit geldt eveneens voor artikel 37b IVRK, waarin wordt bepaald dat detentie als laatste middel dient te worden ingezet. Artikel 6 IVRK zet - in combinatie met artikel 40 lid 1 IVRK - ook aan tot de ontwikkeling van een speciaal systeem van jeugdstraf(proces)recht waarbij de interventies dienstbaar zijn aan de ontwikkeling van de jongere.

3.5 Het algemene beginsel van het recht om te worden gehoord

In artikel 12 IVRK is het recht van het kind vastgelegd om te worden gehoord in alle aangelegenheden die het kind betreffen. Daarbij dient passend belang te worden gehecht aan zijn mening, in overeenstemming

⁵⁰ *Gelijke behandeling tussen kinderen en volwassenen vloeit strikt genomen niet voort uit art. 2 IVRK, omdat het IVRK niet van toepassing is op volwassenen. Gelezen in samenhang met art. 2 van het Internationaal Verdrag inzake de burgerlijke en politieke rechten (het BuPo-verdrag) kan men echter wel stellen dat het kind zijn niet rechtvaardigt dat er onderscheid wordt gemaakt.*

⁵¹ *Weijers & Imkamp 2008*

met zijn rijpheid en leeftijd. Het is van belang de jeugdige verdachte uit te leggen wat zijn rechten zijn en inhouden, en om na te gaan of hij deze begrijpt. Het recht te worden gehoord geldt tijdens het jeugdstrafproces tegenover alle betrokken ketenpartners. Voor de politie betekent dit bijvoorbeeld dat de jeugdige verdachte tijdens het politieonderzoek (naast het recht om te zwijgen) het recht heeft om zijn visie weer te geven op het gebeuren en dat hij de ruimte moet krijgen voor een gesprek.⁵² Het Comité heeft over het recht om gehoord te worden een aparte General Comment geschreven.⁵³

Hierboven besprak de Raad de algemene beginselen uit het IVRK. Hieronder volgt bespreking van de bepalingen uit het IVRK die specifiek betrekking hebben op het jeugdstrafprocesrecht: artikel 40 IVRK en artikel 37 IVRK.

3.6 Het jeugdstraf(proces)recht in het IVRK: doel en vorm

Artikel 40 lid 1 IVRK bepaalt dat de lidstaten het recht dienen te erkennen van ieder kind dat wordt verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld ter zake van het begaan van een strafbaar feit op een wijze van behandeling

- die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind,
- die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot, en
- waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind en met de wenselijkheid van het bevorderen van de herintegratie van het kind en van de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving.

In artikel 40 lid 3 IVRK is neergelegd dat lidstaten een *apart* systeem van jeugdstrafrechtspleging dienen te hebben.

Het eerste en derde lid van artikel 40 IVRK bevatten de grondslag voor een apart systeem van jeugdstrafrechtspleging, met aparte wetten, speciaal opgeleid personeel en het uitgangspunt dat dit systeem moet bevorderen dat elke jongere die met het strafrecht in aanraking komt, kan re-integreren in de maatschappij. De waardigheid van de jongere moet er volgens het Comité uit bestaan dat de behandeling van de jeugdige verdachte en veroordeelde zodanig is, dat daardoor het respect van de jongere voor de rechten en fundamentele vrijheden van anderen wordt vergroot. In algemene zin benadrukt het Comité dat binnen een systeem van jeugdstrafrechtspleging de educatie van de jeugdige verdachte centraal dient te staan. Dit betreft het geven van inzicht in de gevolgen voor het slachtoffer en de maatschappij maar ook zelfinzicht.

Het jeugdstraf(proces)recht dient daarnaast rekening te houden met de leeftijd van het kind en het dient zijn re-integratie te stimuleren. Dat betekent dat in alle fasen van het strafproces rekening moet worden gehouden met de feitelijke cognitieve vermogens van de jongere. Kon de jongere de consequenties van zijn gedragingen bevatten en welke sanctie draagt bij aan het leren overzien van gevolgen daarvan voor de toekomst? En begrijpt hij wat er gaande is gedurende het strafproces en overziet hij de gevolgen van zijn (proces)opstelling?

3.7 Leeftijdsgrenzen

Het IVRK bepaalt in artikel 40 lid 3 sub a weliswaar dat lidstaten een minimumleeftijd dienen vast te stellen waaronder kinderen niet kunnen worden vervolgd voor door hen gepleegde strafbare feiten, maar laat ruimte

⁵² Weijers & Imkamp 2008

⁵³ General Comment 12 'The right of the child to be heard', CRC/C/GC/12, 20 July 2009.

aan de lidstaten om een eigen leeftijdsgrens te bepalen. Het Comité roept lidstaten op in hun nationale wetgeving vast te leggen wat de minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid is en tevens te bepalen wat er moet gebeuren met de categorie kinderen die weliswaar strafbare feiten kunnen plegen, maar daarvoor niet verantwoordelijk kunnen worden gehouden. Het Comité acht een leeftijdsgrens van jonger dan 12 jaar *onacceptabel*.⁵⁴

Ten aanzien van de bovengrens voor strafrechtelijke minderjarigheid stelt het Comité zich, in overeenstemming met artikel 1 van het IVRK, op het standpunt dat deze bij 18 jaar moet liggen. Voor het Comité betekent dit dat op alle jongeren die ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt, het jeugdstrafrecht moet worden toegepast. Het Comité raadt lidstaten, die bij wijze van standaard dan wel bij uitzondering op 16- en 17-jarigen het volwassenenstrafrecht toepassen, aan de wet te veranderen en het jeugdstrafrecht van toepassing te verklaren op *alle* jongeren onder de 18 jaar. Nederland heeft een voorbehoud gemaakt bij artikel 37c IVRK om te kunnen vasthouden aan de mogelijkheid van toepassing van het volwassenenstrafrecht op 16- en 17-jarigen (zoals vastgelegd in artikel 77b Sr) en hen als gevolg daarvan te kunnen detineren in een volwasseneninrichting.

3.8. Stimuleren alternatieve afdoeningsmogelijkheden

In artikel 40 lid 3 sub b IVRK is onder andere vastgelegd dat lidstaten zorg dragen voor de invoering van alternatieve afdoeningsmogelijkheden. Omdat het gros van de gepleegde strafbare feiten van lichte aard is en het systeem van strafrechtspleging altijd een zekere mate van stigmatisering met zich meebrengt, roept het Comité de lidstaten op de afdoening van het strafbare feit zo veel mogelijk buiten het strafrecht te houden. Uit artikel 40 lid 3 sub b IVRK wordt afgeleid dat de jongere in elke fase van het strafproces de mogelijkheid dient te krijgen zijn zaak buiten het strafproces af te doen. Dit geldt ook voor jongeren die al meerdere malen met het strafrecht in aanraking zijn gekomen. Het Comité laat het aan de lidstaten over welke wettelijke maatregelen worden getroffen om alternatieve afdoeningsmogelijkheden te garanderen. Het Comité formuleert echter wel een aantal minimumvoorwaarden. Alternatieve afdoeningen zijn slechts mogelijk indien:

- voldoende bewijsmateriaal voorhanden is dat de jongere het feit ook daadwerkelijk heeft gepleegd;
- de jongere heeft bekend zonder dat daartoe druk op hem is uitgeoefend;
- de jongere vrijwillig wil meewerken aan een vorm van buitengerechtelijke afdoening;
- de ouders van de jongere beneden de 16 jaar eveneens hun medewerking verlenen;
- de wet omschrijft voor welke strafbare feiten alternatieve afdoeningsmogelijkheden beschikbaar zijn alsmede de daarbij behorende bevoegdheden van de justitiemedewerker;
- de jongere toegang heeft tot rechtsbijstand;
- de zaak positief is afgesloten, de uitkomsten maximaal een jaar worden opgeslagen voor eventueel noodzakelijke aanvullende behandelingen, maar beslist *niet* op het strafblad.

Het succes van alternatieve afdoeningsmogelijkheden staat of valt met de implementatie van het vierde lid van artikel 40 IVRK. Daarin worden lidstaten opgeroepen te garanderen dat er een ‘verscheidenheid aan regelingen, zoals rechterlijke bevelen voor zorg, begeleiding en toezicht, adviezen, jeugdreclassering, pleegzorg, programma’s voor onderwijs en beroepsopleiding en andere alternatieven voor institutionele zorg beschikbaar zijn’. Dit alles dient ertoe om te verzekeren dat de handelwijze ten aanzien van kinderen hun

⁵⁴ Het is bijzonder dat het Comité zich heeft uitgesproken over dit controversiële onderwerp.

welzijn niet schaadt en dat deze in de juiste verhouding tot zowel hun omstandigheden als tot het strafbare feit staat. In de laatste zin van dit artikel wordt het proportionaliteitsbeginsel van het IVRK tot uitdrukking gebracht.

3.9 Waarborgen voor een eerlijk proces

Als een reactie op het strafbare gedrag van de jongere via het strafrecht noodzakelijk is, dan is het essentieel dat dit gebeurt via een speciaal systeem van jeugdstrafrechtspleging. De basis daarvoor is neergelegd in het hiervoor genoemde artikel 40 lid 1 en lid 3 IVRK. De minimale randvoorwaarden voor een eerlijk proces worden geformuleerd in artikel 40 lid 2 IVRK.

Artikel 40 IVRK kent een tweezijdige benadering: het pleit aan de ene kant voor een speciaal jeugdstrafrecht met een duidelijk pedagogische opdracht gericht op de re-integratie van de jongere en aan de andere kant pleit het artikel voor het respecteren van het recht op een eerlijk proces. De hieronder staande opsomming geeft invulling aan dit tweede element en is gericht op een effectieve participatie van de jeugdige verdachte.

Legaliteitsbeginsel

Sub a van artikel 40 lid 2 IVRK bepaalt dat geen enkel kind wordt verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld ter zake van het begaan van een feit op grond van enig handelen of nalaten dat niet volgens het nationale of internationale recht verboden was op het tijdstip van het handelen of nalaten. Dit artikel omvat de plicht in nationale wetgeving vast te leggen wanneer sprake is van een strafbaar feit en welke strafbaarstelling hierop van toepassing is.

Onschuldpresumptie

Sub b (I) van artikel 40 lid 2 IVRK bepaalt dat ieder kind voor onschuldig wordt gehouden tot volgens de wet zijn schuld is bewezen. Alle ketenpartners in het strafproces dienen dit recht in elke fase te respecteren.

Onverwijld in kennis stellen van de beschuldiging en juridische of andere passende bijstand

Sub b (I) van artikel 40 lid 2 IVRK bepaalt dat het kind onverwijld en rechtstreeks in kennis wordt gesteld van de tegen hem ingebrachte beschuldigingen, indien van toepassing door tussenkomst van zijn of haar ouders of wettige voogd, en dat het juridische of andere passende bijstand krijgt in de voorbereiding en het voeren van zijn verdediging. Daarbij is het belangrijk te vermelden dat participatie van de ouders niet in de plaats komt van participatie van de jongeren.

Volgens het Comité betekent onverwijld en rechtstreeks dat, zodra de officier van justitie tot vervolging heeft besloten, de jongere hiervan op de hoogte moet worden gebracht. Als de officier van justitie besluit de zaak buitengerechtelijk af te doen of de politie besluit te verwijzen naar HALT, moet de jongere daarover ook zo spoedig mogelijk worden geïnformeerd. Daarnaast moeten politie en de officier van justitie al vanaf het moment van het ontstaan van een redelijk vermoeden van schuld de jeugdige verdachte, zijn ouders en zijn raadsman in een voor hen begrijpelijke taal informeren of het tot vervolging komt, en zo ja, hoe de verdenking dan luidt.

Omdat een jongere in Nederland op grond van artikel 489 Sv alleen recht heeft op een advocaat in kinderrechtzaken en bijvoorbeeld niet in zaken voor de kantonrechter, heeft Nederland een voorbehoud gemaakt bij het in deze bepaling genoemde recht op juridische of andere bijstand.

Zonder vertraging en in aanwezigheid van ouders of voogden

Artikel 40 lid 2 sub b (iii) bepaalt dat over een reactie op de strafbare gedraging zonder vertraging wordt beslist door een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit of rechterlijke instantie in een eerlijke behandeling overeenkomstig de wet, in aanwezigheid van een rechtskundige of anderszins deskundige raadsman of raadvrouw, en (tenzij dit wordt geacht niet in het belang van het kind te zijn) met name gezien zijn leeftijd of omstandigheden, in aanwezigheid van zijn ouders of wettige voogden.

Het Comité stelt ten aanzien van de doorlooptijden dat de periode tussen het eerste verhoor en de uiteindelijke afdoening van de strafzaak beduidend korter moet zijn dan bij afdoening van strafzaken tegen volwassenen. Hoe langer het duurt voordat een (strafrechtelijke) reactie op het strafbare gedrag volgt, des te groter de kans is dat deze zijn gewenste positieve pedagogische effect verliest, aldus het Comité. Het Comité benadrukt dat het van belang is dat de rechter binnen 6 maanden nadat de zaak bij hem aanhangig is gemaakt een eindbeslissing neemt.

De jongere kan niet worden gedwongen tot het afleggen van een bekentenis. Ook de wijze van ondervraging mag niet daarop gericht zijn. Een manier om dit te voorkomen, ziet het Comité in de verplichte aanwezigheid van ouders en/of advocaat tijdens de politieverhoren.

Het Comité stelt ten aanzien van de aanwezigheid van de ouders of voogden bij de zitting dat de Nederlandse wet maximale betrokkenheid van ouders dient te waarborgen. Ouders moeten zo spoedig mogelijk van de verdenking tegen hun kind op de hoogte worden gebracht, in een voor hen begrijpelijke taal en op een voor hen begrijpelijke wijze, en ouders moeten er van worden doordrongen dat hun aanwezigheid essentieel is voor de berechting van hun kind. Aan de ouders moet een duidelijke rol worden gegeven tijdens de behandeling van de strafzaak. Het Comité verzet zich tegen het straffen van ouders vanwege het begaan van strafbare feiten door hun kinderen (bijvoorbeeld door het inhouden van de kinderbijslag), maar staat veel meer een opbouwende opvoedingsrol voor ogen: een rol die begint met het bewustwordingsproces bij ouders dat hun aanwezigheid op de strafzitting van hun kind van essentieel belang is.⁵⁵

Ondervragen van getuigen, hoger beroep en recht op een tolk

Sub b (IV) van artikel 40 lid 2 IVRK waarborgt het recht van het kind getuigen te ondervragen. Sub b (V) van artikel 40 lid 2 IVRK waarborgt het recht van het kind elke beslissing die in een strafzaak wordt genomen aan een hogere bevoegde autoriteit voor te leggen. Nederland heeft een voorbehoud gemaakt bij deze bepaling zodat voor de afdoening van delicten van lichte aard geen mogelijkheid openstaat tot hoger beroep. In sub b (VI) van artikel 40 lid 2 IVRK is het recht van het kind op kosteloze bijstand van een tolk vastgelegd.

Recht op eerbiediging van het privéleven

Sub b (vii) van artikel 40 lid 2 IVRK bepaalt dat het privéleven van het kind volledig wordt geëerbiedigd in alle stadia van het proces. De jeugdige verdachte kan op grond van deze bepaling vanaf het moment dat hij als verdachte wordt aangemerkt tot aan het moment van zijn veroordeling een beroep op de bescherming van zijn privacy doen. Volgens het Comité moet zo veel mogelijk worden voorkómen dat informatie over de jongere, die zijn identiteit kan onthullen naar buiten wordt gebracht. In bijzondere zin relateert het Comité de bescherming van de privacy van de jeugdige verdachte aan het uitgangspunt dat de behandeling

⁵⁵ In onderdeel 19 van de resolutie van het Europese Parlement van juni 2007 verzoekt het Parlement de lidstaten 'nieuwe, innovatieve maatregelen te nemen die juridische antwoorden geven, zoals directe participatie van de ouders en voogden van minderjarigen in de strafrechtelijke procedure – vanaf het stadium van de rechtsvordering tot en met de toepassing van de maatregelen'. Kennelijk vormt de minimale rol van ouders (ook) op Europees niveau een belangrijke uitdaging.

van jeugdstrafzaken in beslotenheid moet plaatsvinden. Hoewel dat niet met zoveel woorden in het IVRK is geregeld, stelt het Comité dat, nu de jeugdige verdachte zo veel mogelijk moet verschijnen om zelf zijn versie van het verhaal te kunnen doen, hij tijdens die terechtzittingen tegen ongewenste (media) invloeden van buitenaf moet worden beschermd. Dit wordt ook bevestigd in General Comment 12 van het Comité.⁵⁶ Behandeling achter gesloten deuren wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor een effectieve participatie van de jongere. Het Comité laat alleen zeer beperkte in de wet geregelde mogelijkheden open tot de afdoening van een jeugdstrafzaak in openbaarheid. Het Comité stelt daarbij dat de rechtbank de beslissing om de zaak in het openbaar te behandelen schriftelijk moet nemen, waartegen de jongere beroep moet kunnen instellen.

Het Comité meent verder dat het 'strafblad' van de jongere moet worden beperkt tot onvoorwaardelijke straffen en dat het moet worden vernietigd bij zijn meerderjarigheid.

3.10 Waarborgen bij vrijheidsbeneming

Artikel 37 IVRK geeft waarborgen bij vrijheidsbeneming van jongeren. Het gaat daarbij om zowel vrijheidsbeneming in het kader van de inverzekeringstelling, het ophouden voor onderzoek, de voorlopige hechtenis als om vrijheidsbeneming in het kader van jeugddetentie of de PIJ-maatregel. Hieronder beschrijft de Raad kort welke waarborgen bij vrijheidsbeneming voortvloeien uit artikel 37 IVRK.

Vrijheidsbeneming als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur

Artikel 37 lid 1 sub a en b IVRK bepaalt dat lidstaten er voor dienen te zorgen dat de doodstraf of de levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating voor personen onder de 18 jaar zijn uitgesloten. Daarnaast dienen de lidstaten er voor te zorgen dat geen enkel kind op een onwettige of willekeurige wijze van zijn vrijheid wordt beroofd. De aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming van een kind dient slechts te worden gehanteerd als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur.

Vrijheidsbeneming gescheiden van volwassenen

Artikel 37 lid 1 sub c IVRK bepaalt dat ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd, moet worden behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon en dat rekening moet worden gehouden met de behoeften van een persoon van zijn leeftijd. Ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd, dient te worden gescheiden van volwassenen, tenzij het in het belang van het kind wordt geacht dit niet te doen. Tevens heeft ieder kind het recht contact met zijn of haar familie te onderhouden door middel van correspondentie en bezoeken, behalve in uitzonderlijke omstandigheden.

Deze verdragsbepaling ziet toe op de inrichting van de justitiële inrichtingen. Bij het verblijf in een justitiële jeugdinrichting moet het doel van het jeugdstrafrecht voor ogen worden gehouden.⁵⁷

Het is voor het Comité van essentieel belang dat jongeren niet in dezelfde inrichting worden gedetineerd als volwassenen. Niet alleen hebben kinderen een ander behandelregime nodig dan volwassenen, ook kan detentie samen met volwassenen vormen van fysiek en geestelijk misbruik in de hand werken. De toevoeging dat samenplaatsing met volwassenen in bepaalde uitzonderingssituaties is toegestaan, moet volgens het Comité zeer strikt worden geïnterpreteerd en geldt alleen voor die gevallen waarbij de veiligheid van kinderen in het gedrang is. Nederland heeft een voorbehoud gemaakt bij deze bepaling om te kunnen vasthouden aan

⁵⁶ General Comment 12 'The right of the child to be heard', CRC/C/GC/12, 20 July 2009.

⁵⁷ Liefwaard 2008

de mogelijkheid van toepassing van het volwassenenstrafrecht op 16- en 17-jarigen (zoals vastgelegd in artikel 77b Sr) en hen te kunnen detineren in een volwasseneninrichting.

Recht om de rechtmatigheid van de vrijheidsbeneming te betwisten

Artikel 37 aanhef, onder d IVRK bepaalt voorts dat ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd het recht heeft de rechtmatigheid van zijn vrijheidsbeneming te betwisten ten overstaan van een rechter of een andere bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit, en op een onverwijld besissing ten aanzien van dat beroep.

Dit recht ziet niet alleen toe op de garantie dat elke jongere die van zijn vrijheid is beroofd, zo spoedig mogelijk voor een rechter wordt geleid. Het omvat ook de mogelijkheid voor elke jongere om zijn vrijheidsbeneming regelmatig aan een rechterlijke instantie voor te leggen, alsmede de noodzaak die vrijheidsbeneming onder voorwaarden te schorsen. Elk kind dat is gearresteerd en de vrijheid is ontnomen, moet *binnen 24 uur* worden voorgeleid aan een bevoegde instantie om de rechtmatigheid daarvan te onderzoeken. Het Comité beveelt verder aan de rechtmatigheid van ‘*pretrial detention*’ regelmatig te toetsen, bij voorkeur *eens per twee weken*. Als een schorsing van de voorlopige hechtenis niet mogelijk is, moet het kind *binnen 30 dagen* na ingang van de ‘*pretrial detention*’ worden gedagvaard en worden geleid voor een competent, onafhankelijk en onpartijdig orgaan. Het Comité benadrukt dat het van belang is dat de bevoegde rechter *binnen zes maanden* nadat de zaak bij de rechter aanhangig is gemaakt een eindbeslissing neemt. Onder een ‘onverwijld beslissing’ verstaat het Comité zo snel mogelijk, dat wil zeggen *binnen twee weken*.

Ook heeft een jongere tijdens de vrijheidsbeneming recht op juridische en andere passende bijstand (art. 37, aanhef, onder d IVRK).

3.11 Conclusie

In dit hoofdstuk is uitgebreid stilgestaan bij de normen van het IVRK die van toepassing zijn op het jeugdstrafproces(recht) in Nederland. Het IVRK doet recht aan de rechtspositie van de jongere door hem enerzijds belangrijke rechten toe te kennen, anderzijds door te erkennen dat de jongere zich in een belangrijke ontwikkelingsfase bevindt die niet mag worden verstoord maar juist positief moet worden gestimuleerd.

De Raad zal in hoofdstuk 4 nagaan of de pedagogische grondslag in het huidige Nederlandse jeugdstrafprocesrecht voldoende tot uitdrukking komt. Daarbij zal ook worden getoetst aan de in dit hoofdstuk genoemde uitgangspunten. 4. Het Nederlandse jeugdstrafproces langs de pedagogische meetlat

4. Het Nederlandse jeugdstrafproces langs de pedagogische meetlat

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre de pedagogische grondslag in het Nederlandse jeugdstrafproces geborgd is en of het jeugdstrafproces toekomstbestendig is. Met andere woorden: of in het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht bij beslissingen en handelen richting jeugdige verdachte, dader en veroordeelde, voldoende wordt bezien of het handelen - al dan niet met een sanctie gepaard gaand - is gericht op het stimuleren van de ontwikkeling van déze jongere, zijn heropvoeding, zijn resocialisatie om hem op een goede toekomst voor te bereiden én te weerhouden van een verdere criminele carrière. De Raad beantwoordt de bovenstaande onderzoeksvraag door knelpunten uit het huidige jeugdstrafproces en enkele aspecten uit het materiële jeugdstrafrecht te bespreken en daarbij aanbevelingen te formuleren. Daarbij betreft de Raad inzichten uit recente onderzoeken naar de psychologische en biologische ontwikkeling van jongeren én de relevante bepalingen uit het IVRK.

In de eerste paragrafen van dit hoofdstuk komen enkele basiselementen van het jeugdstrafproces aan de orde: het doel van het Nederlandse jeugdstrafprocesrecht, de leeftijdsgrenzen, de deskundigheid van de actoren in de jeugdstrafrechtsketen, de rol van de ouders en de doorlooptijden. In de paragrafen 7 tot en met 10 worden aspecten uit het strafproces zoveel mogelijk chronologisch beschreven, beginnend met de vervolging en eindigend met de zitting. Het hoofdstuk wordt besloten met een korte conclusie.

4.2 Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht: neem leidend beginsel op in de wet

Nederland kent, net als veel andere landen in Europa, aparte regels voor het jeugdstrafproces. De bepalingen van het jeugdstrafprocesrecht zijn echter opgenomen tussen de bepalingen van het volwassenenstrafrecht. Artikel 488 Sv stelt als uitgangspunt dat de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering ook van toepassing zijn op jeugdige personen, dus op personen van 12 tot 18 jaar, ten tijde van het plegen van het strafbare feit. Er is echter een voorbehoud: de bepalingen gelden niet voor zover de artikelen 488 tot 505 Sv daarvan afwijkende bepalingen bevatten. Daarnaast zijn ten aanzien van zowel jeugdigen als volwassenen van toepassing de algemene bepalingen met betrekking tot de in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis, de verrichtingen van de rechter-commissaris en het gerechtelijke vooronderzoek. De regels voor de gang van zaken ter zitting zijn eveneens grotendeels van toepassing op de berechting van jeugdige personen en dat geldt ook voor de gewone en buitengewone rechtsmiddelen. De strafprocessuele bepalingen voor jongeren zijn aldus opgenomen als bijzondere bepalingen van het volwassenenstrafprocesrecht.

Ondanks de opname van de strafprocessuele bepalingen voor jongeren als bijzondere bepalingen van het volwassenenstrafprocesrecht, kent het Nederlandse jeugdstrafproces(recht) wel een eigen systeem. Het Nederlandse jeugdstraf(proces)recht lijkt daarmee op het eerste gezicht te voldoen aan de eisen van het IVRK met betrekking tot een apart systeem van jeugdstrafrechtspleging.

Uit de toelichting bij de diverse wetwijzigingen gedurende de afgelopen eeuw, blijkt dat het opvoedende aspect altijd als een leidend beginsel in het jeugdstraf(proces)recht is beschouwd. Echter, nergens in de wet staat omschreven wat daarmee precies wordt bedoeld en wat dit concreet betekent voor de jongere. **De Raad beveelt daarom aan dit aspect in de wet op te nemen en formuleert daartoe een bepaling.** Het in de wet opnemen van dit leidende beginsel vergroot naar het oordeel van de Raad de kans dat wetgever en uitvoeringspraktijk zich (meer) zullen richten op het realiseren van de pedagogische grondslag. Het maakt dat bij iedere beslissing over de jongere duidelijk is waar de focus moet liggen en het dient ook als een handvat

bij invulling en toepassing van de pedagogische grondslag bij zowel wetwijzigingen als in concrete (rechts) zaken. Juist omdat de bepalingen voor het jeugdstraf(proces)recht zijn opgenomen bij de bepalingen van het volwassenenstrafrecht is omschrijving in de wet belangrijk. De Raad ziet de onderstaande bepaling als een verbijzondering en invulling van het begrip ‘het belang van het kind’ uit artikel 3 IVRK, dat bepaalt dat bij alle maatregelen voor kinderen het belang van het kind de eerste overweging dient te vormen.

De bepaling zou kunnen luiden:

“De strafrechtelijke handelingen ten aanzien van de jongere dienen te zijn gericht op zijn ontwikkeling en hem - al dan niet met behulp van een strafrechtelijke reactie - te stimuleren, (her)opvoeden, resocialiseren, op een betere toekomst voor te bereiden én te weerhouden van een (verdere) criminele carrière.”

Bij de verdere invulling en vormgeving van het leidend beginsel van het jeugdstraf(proces)recht dienen de factoren die een rol spelen bij een (strafrechtelijke) reactie als middel tot gedragsverandering een rol te spelen (zie paragraaf 2.4).⁵⁸ De (strafrechtelijke) reactie moet:

- onvermijdelijk zijn, dat wel zeggen niet te omzeilen;
- consistent zijn, dus niet willekeurig;
- onmiddellijk zijn, dus direct volgend op het ongewenste gedrag;
- begrijpelijk zijn, anders is acceptatie in ieder geval onmogelijk;
- voldoende intensief zijn om ook werkelijk als straf te kunnen worden ervaren;
- in het teken staan van afkeuring van negatief en beloning van positief gedrag.

Daarnaast moet bij verdere invulling ook rekening gehouden worden met de culturele achtergrond van de jongere en zijn sociale omgeving.

Het feit dat het opvoedende aspect de leidraad van het jeugdstraf(proces)recht dient te vormen, neemt niet weg dat er ook oog moet zijn voor andere belangen, zoals die van het slachtoffer en/of de maatschappij. Het slachtoffer heeft belang bij genoegdoening van het aangedane leed. Aan de maatschappij moet een duidelijk signaal kunnen worden gegeven dat het strafbare gedrag van de jongere niet wordt getolereerd. Hoewel deze belangen tegengesteld kunnen zijn aan die van de jongere, is de Raad van mening dat een pedagogische reactie wel degelijk ook de belangen van de maatschappij en het slachtoffer dient. Uit onderzoek is immers bekend dat van een pedagogische reactie en behandeling meer resultaat in de zin van recidivevermindering valt te verwachten dan van een puur repressieve reactie.⁵⁹ Een pedagogische reactie betekent dat de reactie voldoende intensief moet zijn om daadwerkelijk als straf te worden ervaren en in het teken te staan van afkeuring van negatief gedrag. Daarnaast kan een (pedagogische) reactie, bijvoorbeeld gericht op herstel, zowel recht doen aan de pedagogische grondslag van het jeugdstraf(proces)recht als aan de belangen van het slachtoffer. Op het herstelrecht komt de Raad terug in paragraaf 4.7.

4.3 Leeftijdsgrenzen

De ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid ligt in Nederland op 12 jaar (artikel 486 Sv).

Een minderjarige jonger dan 12 kan niet strafrechtelijk worden vervolgd; voor die minderjarige geldt een onweerlegbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. De bovengrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid bij minderjarigen ligt in Nederland in beginsel op 18 jaar.

Het is echter mogelijk om het volwassenenstrafrecht toe te passen op 16- en 17-jarigen, indien de ernst van het

⁵⁸ Weijers, Hepping & Kampijon 2010

⁵⁹ Lipsey 1995; Lipsey & Wilson 1998

begane feit, de persoonlijkheid van de verdachte of de omstandigheden waaronder het feit is begaan daartoe aanleiding geven (artikel 77b Sr). Onderzoek wijst uit dat sprake is van een daling in het aantal zaken met minderjarigen waarin het volwassenenstrafrecht wordt toegepast. In 1995 werd nog 15% van alle minderjarige verdachten volgens het volwassenenstrafrecht berecht, in 2004 was dit percentage slechts 1,2%.⁶⁰ Sommigen denken dat deze daling het gevolg is van de in 1995 ingevoerde verzwaring van de strafmaat. Bij nader onderzoek van Weijers naar de beslissingen van de rechtbank om artikel 77b Sr toe te passen viel op dat het maar in een klein deel van deze uitspraken om werkelijk ernstige delicten ging. Dat resulteert dan ook veelal in sancties volgens het volwassenenstrafrecht, die uiteindelijk *onder* het maximum van het jeugdstrafrecht bleven.⁶¹ Uit wetenschappelijk onderzoek is niet gebleken waarom rechters er in die gevallen toch voor kozen het volwassenenstrafrecht toe te passen.⁶²

Ook is het mogelijk om op jongeren in de leeftijd van 18 tot 21 jaar het jeugdstrafrecht toe te passen indien de persoonlijkheid van de verdachte of de omstandigheden waaronder het feit is begaan daartoe aanleiding geven (artikel 77c Sr). In de praktijk komt dit neer op de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassen verdachten met een verstandelijke beperking: dat zijn er gemiddeld minder dan vijftig per jaar.⁶³

Vanuit de politiek klinkt met regelmaat een roep tot aanpassing van deze leeftijdsgrenzen, om zodoende meer jeugdigen volgens het volwassenenstrafrecht te kunnen berechten: jeugdigen die zware delicten plegen, zouden er niet met een 'lichte jeugdstraf of -maatregel' vanaf mogen komen. Ook wordt door sommigen bepleit de ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid te verlagen.⁶⁴ Deze discussie leeft doorgaans op naar aanleiding van incidenten.⁶⁵ Voorstellen tot aanpassing van de leeftijdsgrenzen worden beargumenteerd vanuit de wens om harder te straffen, om zo de (ernstige) jeugdcriminaliteit te bestrijden. Men meent dat de beschermende werking van de leeftijdsgrenzen de noodzakelijk geachte mate van vergelding niet in de weg mag staan. Zoals hiervoor beschreven, is uit onderzoek bekend dat van een pedagogische reactie en behandeling meer resultaat in de zin van recidivevermindering valt te verwachten dan van een (puur) repressieve reactie.⁶⁶ Het valt dus niet te verwachten dat het doel dat met deze voorstellen wordt nagestreefd – vermindering van de jeugdcriminaliteit – wordt bereikt. Om die reden meent de Raad dat moet worden voorkomen dat meer jeugdigen volgens het volwassenenstrafrecht kunnen worden berecht of dat jongeren onder de 12 jaar strafrechtelijk aansprakelijk worden gehouden voor hun handelen. De Raad gaat hieronder in op de ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid, het voorbehoud bij artikel 37c IVRK en het jongvolwassenenstrafrecht.

Ondergrens: aanvulling van artikel 486 Sv

De ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid ligt in Nederland op 12 jaar en is daarmee volgens de normen van het Comité niet 'onacceptabel'. Desondanks beveelt de Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad voor Europa, Thomas Hammarberg Nederland in zijn rapport van 11 maart 2009 aan om de leeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid te verhogen naar het Europese gemiddelde van 14 of 15 jaar.⁶⁷ Europees

⁶⁰ Weijers & Imkamp 2008, Hoofdstuk 15 leeftijdsgrenzen.

⁶¹ Weijers 2006

⁶² Zie ook J. Uit Beijerse 2009a. In dit artikel bekijkt Uit Beijerse dertien rechterlijke uitspraken waarin al dan niet is gekozen voor toepassing van het volwassenenstrafrecht op minderjarigen. Zij concludeert onder andere dat in zes van die zaken volwassenenstrafrecht op minderjarigen is toegepast of geëist op onduidelijke, twijfelachtige of niet door de wetgever bedoelde gronden.

⁶³ Van der Heide & Eggen 2004

⁶⁴ Hoekendijk & Niemeijer 2010

⁶⁵ Zie bijvoorbeeld het initiatiefwetsvoorstel van PVV-Kamerlid De Roon TK2008-2009, 31 938

⁶⁶ Lipsey 1995; Lipsey & Wilson 1998

⁶⁷ Hammarberg 2009

gezien is de ondergrens in Nederland met 12 jaar laag. In reactie op de aanbevelingen van de Commissaris voor de Mensenrechten heeft de Minister van Justitie laten weten dat de rechter, gelet op het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht, bij het opleggen van de straf reeds rekening houdt met de leeftijd en persoonlijke omstandigheden van de minderjarige.⁶⁸ Verhoging van de minimumleeftijd naar 14 of 15 jaar acht hij om die reden niet nodig.

Gelet op de pedagogische grondslag moet sprake zijn van een passende reactie op strafbaar gedrag. Op basis van de onderzoeksresultaten zoals beschreven in paragraaf 2.2 tot en met 2.4 van dit advies dringt de Raad aan op terughoudendheid inzake de strafvervolgving van 12- en 13-jarigen. Strafrechtelijke aansprakelijkheid impliceert immers een zekere mate van verwijtbaarheid en schuld. De vraag kan worden gesteld of het gedrag van een gemiddelde jongere die op 12- of 13-jarige leeftijd met het strafrecht in aanraking komt verwijtbaar is, zoals hiervoor bedoeld, en of de passende reactie daarbij altijd een strafrechtelijke dient te zijn dan wel dat eerder een op hulpverlening gerichte civielrechtelijke aanpak de voorkeur verdient. Een groot aantal door de Raad geïnterviewden heeft de indruk dat veel van deze 12- en 13-jarige jongeren voor relatief lichte feiten (strafrechtelijk) worden vervolgd, feiten die vroeger niet in het strafrechtelijke traject terecht zouden zijn gekomen. Mede daarom achten zij een civielrechtelijke aanpak voor deze groep juister. Bedacht dient te worden dat kinderen in het civiele recht pas vanaf de leeftijd van 14 jaar aansprakelijk zijn voor hun handelen. In het civiele recht achtte de wetgever jongeren kennelijk pas vanaf het 14^e jaar zodanig verantwoordelijk voor hun handelen dat daarvoor civielrechtelijke aansprakelijkheid bestaat. Zo bepaalt artikel 6:169 Burgerlijk Wetboek bijvoorbeeld dat een kind jonger dan veertien jaar niet (civielrechtelijk) aansprakelijk is voor schade toegebracht aan een derde als gevolg van zijn handelen. Zijn ouders zijn daarvoor aansprakelijk.

De Raad beveelt aan om, gelet op het voorgaande, artikel 486 Sv aan te vullen in die zin dat strafvervolgving van jongeren tussen de 12 en 14 jaar alleen dan mogelijk is als civielrechtelijke interventies ontoereikend zijn of naar verwachting zullen zijn om adequaat te reageren op de strafbare gedraging van de jongere. Voorgaande aanbeveling laat ruimte voor strafrechtelijke vervolgving van 12- en 13-jarige jongeren die worden verdacht van zeer ernstige delicten of bij wie wordt verwacht dat een strafrechtelijke aanpak adequater is. Het voorgaande betekent dat op de officier van justitie de plicht rust, mede aan de hand van onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming, te onderzoeken of civielrechtelijke maatregelen een adequate reactie vormen op de strafbare gedraging. De officier van justitie moet ter zitting motiveren waarom een civielrechtelijke maatregel in dit specifieke geval ontoereikend zou zijn. Als het OM daarbij in gebreke blijft of onvoldoende kan aantonen dat hiernaar voldoende onderzoek is gedaan, kan hij door de kinderrechter niet-ontvankelijk worden verklaard. Een dergelijke onderzoeksplicht voor de officier van justitie vraagt wel dat de officier op de hoogte is van zowel de mogelijkheden van het civiele jeugdrecht als het jeugdstrafrecht. Hierop komt de Raad terug in de volgende paragraaf.

De bepaling zou kunnen luiden:

1. "Niemand kan strafrechtelijk worden vervolgd wegens een feit, begaan voordat hij de leeftijd van 12 jaren heeft bereikt."
2. "Heeft iemand de leeftijd van 12 jaar, maar niet van veertien jaar bereikt, dan is strafrechtelijke vervolgving uitsluitend mogelijk indien blijkt dat civielrechtelijke interventies hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen."

Opheffen voorbehoud artikel 37c IVRK

⁶⁸ Kamerstukken II 2009/10, 31 700 V nr. 95, p. 10, 11.

Uit recent ontwikkelingspsychologisch en neurobiologisch onderzoek blijkt dat de mentale ontwikkeling van jongeren niet stopt bij 18 jaar, maar dat deze doorgaat tot ongeveer het 23^e of 24^e levensjaar doorgaat.⁶⁹ Uit deze onderzoeken blijkt ook dat 90% van de jeugdcriminaliteit samenhangt met deze nog onvoltooide ontwikkeling. Daarnaast blijkt dat het aantal gevallen waarin volwassenenstrafrecht wordt toegepast op minderjarigen relatief gering is. Zoals hiervoor beschreven, bleek uit onderzoek dat het maar in een klein deel van deze gevallen gaat om werkelijk ernstige delicten. Dat resulteert dan ook veelal in sancties volgens het volwassenenstrafrecht, die uiteindelijk *onder* het maximum van het jeugdstrafrecht blijven.⁷⁰ Omdat Nederland een voorbehoud heeft gemaakt bij artikel 37c IVRK, levert de mogelijkheid van toepassing van volwassenenstrafrecht op 16- en 17-jarigen geen schending op van het IVRK. Zowel de commissaris voor de mensenrechten als het Comité hebben echter geadviseerd het voorbehoud op te heffen.⁷¹ De toenmalig Minister van Justitie Hirsch Ballin zegde in reactie op de aanbeveling ten aanzien van het voorbehoud bij artikel 37c IVRK toe het voorbehoud opnieuw te bezien. Hij merkte daarbij wel op dat hij de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen onder het volwassenenstrafrecht te berechten nuttig acht omdat het in praktijk meestal verdachten betreft die gedurende het proces de leeftijd van 18 jaar bereiken.

Met een verwijzing naar ontwikkelingspsychologisch en neurobiologisch onderzoek en het feit dat zelden gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om straffen uit het volwassenenstrafrecht op te leggen die de strafmaxima van het jeugdstrafrecht overschrijden, beveelt de Raad het volgende aan. **Hef het Nederlandse voorbehoud bij artikel 37c IVRK op, zodat op alle minderjarigen, dus ook op 16- en 17-jarigen, het jeugdstrafrecht van toepassing is.**

Jongvolwassenenstrafrecht

Met een verwijzing naar de recente wetenschappelijke inzichten over de (psychologische en neurobiologische) ontwikkeling van jongeren tot het 24de jaar, beveelt de Raad tevens aan om een jongvolwassenenstrafrecht in te voeren voor jongeren tussen de 18 en 24 jaar. De Raad sluit hiermee aan bij een aantal deskundigen, zowel gedragsdeskundigen als juristen, dat pleit voor de invoering van een apart strafrecht voor 18-24 jarigen.⁷² Binnen dit jongvolwassenenstrafrecht pleit de Raad er voor om de strafmaxima te laten oplopen met de leeftijd. In het geval van langdurig delictgevaarlijke jongeren moet het mogelijk zijn om een langere straf op te leggen, bijvoorbeeld oplopend van maximaal twee jaar detentie voor jongeren onder de 20 jaar tot vier jaar detentie voor 22- en 23-jarigen. Sommige jongeren vormen - ondanks hun onvolwassenheid - een dermate groot gevaar voor de samenleving dat dit jongvolwassenenstrafrecht mogelijkheden moet hebben om de samenleving te beschermen. Voor deze categorie dienen speciale voorzieningen te worden getroffen.⁷³

Uit het huidige regeerakkoord blijkt dat de regering voornemens is een adolescentenstrafrecht in te voeren voor jongeren tussen de 15 en 23 jaar. De overwegingen daarvoor zijn op het moment van het afronden van dit advies nog niet bekend. De Raad adviseert de minister echter een jongvolwassenenstrafrecht voor jongeren

⁶⁹ Vanuit de neurobiologie is dit recent bevestigd in 'Het puberende brein' van E. Crone. Het gedragswetenschappelijk (ontwikkelingspsychologisch) onderzoek wees al langer in deze richting. Mede daarom is bij de voorbereiding van de wetwijziging van 1995 al overwogen om een adolescentenstrafrecht in te voeren, hetgeen uiteindelijk niet is doorgevoerd.

⁷⁰ Weijers 2006

⁷¹ Zie Hammarberg 2009, waarin de commissaris voor de mensenrechten aanbeveelt om op minderjarigen altijd het jeugdstrafrecht toe te passen (dus ook op 16- en 17-jarigen), ook bij ernstige misdrijven; én ook onderdeel 78 van de concluding observations, CRC/C/NLD/CO/3, 30 januari 2009 waar het Comité Nederland aanbeveelt het voorbehoud bij artikel 37c IVRK op te heffen, zodat op alle minderjarigen dus ook op 16- en 17-jarigen, altijd het jeugdstrafrecht wordt toegepast.

⁷² Doreleijers & Fokkens 2010; Doreleijers 2009; Weijers & Imkamp 2008

⁷³ De Raad verwijst hier naar zijn advies 'Zorg voor jongeren met psychische stoornissen in de justitiële jeugdinrichtingen' van 28 mei 2009, waarin hij adviseert dat elke jongere moet worden beoordeeld op vier dimensies: gevaarlijkheid, gestoordheid, strafbaarheid en dus mate van vergeldingsnoodzaak en bescherming.

tussen de 18 en 24 jaar in te voeren.

4.4 Deskundigheid actoren jeugdstrafrechtsketen

Een belangrijke voorwaarde voor een pedagogisch jeugdstrafprocesrecht is dat er voldoende kennis aanwezig is bij alle betrokken actoren. Die kennis betreft dan het pedagogisch beginsel en kennis van de verschillende mogelijkheden om te reageren op jeugdige delinquenten. Het Comité geeft in de General Comment aan dat verwezenlijking van een apart systeem van jeugdstrafrecht zoals genoemd in artikel 40 lid 1 en 3 IVRK onder andere inhoudt dat alle professionals uit de jeugdstrafrechtsketen daartoe speciaal zijn opgeleid. Zij moeten een specifieke deskundigheid hebben op dit terrein, van het feit dat jongeren zich (nog) aan het ontwikkelen zijn en van de mogelijke consequenties daarvan. De Raad gaat hieronder in op de verschillende actoren in de jeugdstrafrechtsketen en de voor hen benodigde kennis.

Jeugdpolitie

De grote hoeveelheid jeugdzaken die buiten de kinderrechter wordt afgedaan, onderstreept onder andere het belang van een gespecialiseerde jeugdpolitie. Er dient door de politie altijd een zorgvuldige afweging te worden gemaakt over het soort reactie op een strafbaar feit. Deze reactie dient te zijn gericht op de ontwikkeling van de jongere. Maatwerk staat daarbij voorop. Dat vereist kennis van de ontwikkeling van jongeren, kennis van de aparte juridische mogelijkheden en gedragsinterventies voor jongeren en vaardigheden om met jongeren te kunnen omgaan. Er dient in het bijzonder ook kennis te zijn van kinderen met een verstandelijke beperking en over hoe met deze kinderen in het strafrecht moet worden omgegaan.⁷⁴ Ook kennis met betrekking tot de eventuele etnische en religieuze achtergrond, radicalisering en terrorisme is onontbeerlijk. In de door de Raad gehouden interviews is gebleken dat een ècht specialisme voor jeugd en zeden bij de politie wordt gemist. Dit is bijvoorbeeld problematisch bij het verhoor van jongeren met een verstandelijke beperking. **De Raad beveelt aan om te investeren in meer deskundigheid over jongeren bij de politie en zo mogelijk aparte teams voor jongeren in te stellen.**

Jeugdofficieren

De grote hoeveelheid jeugdzaken die het OM afdoet, onderstreept tevens het belang van een deskundige jeugdofficier. Tijdens het RSJ-congres 'Jeugdstrafproces: toekomstbestendig?' van 25 november 2010 kwam een nog te verschijnen onderzoek ter sprake van het WODC naar de kennis bij de zittende magistratuur en het Openbaar Ministerie over de tenuitvoerlegging en de doelgroep van de PIJ-maatregel.⁷⁵ Uit dit onderzoek zou blijken dat die kennis te wensen overlaat. Ook voor de jeugdofficier geldt dat kennis van de psychische ontwikkeling van jongeren, kennis van de aparte juridische mogelijkheden (straf én civiel) en gedragsinterventies voor jongeren en vaardigheden om met jongeren om te kunnen gaan onontbeerlijk is. Daarnaast is kennis over de eventuele etnische en religieuze achtergrond van belang. Het OM kent voor jeugdofficieren een licentie- en vignettensysteem dat verplicht tot het volgen van diverse (juridische) cursussen alvorens men zich jeugdofficier mag noemen. Elk parket kent een coördinerend jeugdofficier maar nog niet in elk arrondissement worden alle jeugdzaken ook daadwerkelijk door een jeugdofficier behandeld. **De Raad beveelt aan jeugdzaken altijd door een jeugdofficier te laten aanbrengen en ter zitting alleen nog jeugdofficieren in te zetten.**

Kinderrechters

⁷⁴ Begin 2011 zal er een advies van de Raad verschijnen over de zorg voor ingesloten verstandelijke beperkte jongeren, waarin ingegaan wordt op de vraag of er voldoende oog is voor jongeren met een verstandelijke beperking in de jji's en de instellingen voor gesloten jeugdzorg.

⁷⁵ WODC-onderzoek 'Kennis bij ZM en OM over tenuitvoerlegging en de doelgroep van de PIJ-maatregel', Onderdeel PIJ onderzoeksprogrammering, te verschijnen eind maart 2011.

De geïnterviewden zijn van mening dat niet alle kinderrechters even goed zijn toegerust voor hun taak als kinderrechter. Ook de kinderrechter dient over kennis van de (psychische) ontwikkeling van jongeren te beschikken en over kennis van de specifieke juridische mogelijkheden en gedragsinterventies voor jongeren. Tevens dient hij te beschikken over vaardigheden om met kinderen om te gaan. Daarnaast is kennis met betrekking tot de eventuele etnische en religieuze achtergrond van belang. De Raad voor de Rechtspraak onderzoekt momenteel hoe het pedagogisch gehalte van de kinderstrafzitting verder kan worden verstevigd.⁷⁶ De Raad voor de Rechtspraak beschrijft in het rapport “Curriculum jeugdrechter”⁷⁷ en in het boek ‘De strafrechter en profil’⁷⁸ het wenselijke curriculum voor de kinderrechter. De Raad onderstreept het belang van de in deze publicaties genoemde ervaring en kennis voor de kinderrechter, zoals het beschikken over ruime ervaring als unus rechter, in zowel straf- als civiele zaken, kennis van deze beide rechtsterreinen, basiskennis van (kinder)psychologie en (kinder)psychiatrie en kennis van de communicatie met kinderen en adolescenten. De Raad kan het belang van de aanbevolen periode van minimaal 6 jaar functioneren als kinderrechter onderstrepen. **De Raad beveelt te investeren in de opleiding van kinderrechters en deze vorm te geven zoals genoemd in het rapport ‘Curriculum Jeugdrechter’.**

Jeugdadvocaten

De Raad is van mening dat een kwalitatief goede jeugdadvocatuur van groot belang is voor het jeugdstrafproces. Ook advocaten dienen voldoende toegerust te zijn voor hun taak. Ook zij dienen voldoende kennis te hebben van de (psychische)ontwikkeling van jongeren, over kennis te beschikken van de specifieke juridische mogelijkheden en gedragsinterventies voor jongeren, en communicatieve vaardigheden te hebben om met jongeren om te kunnen gaan. Daarnaast is ook voor jeugdadvocaten kennis met betrekking tot de eventuele etnische en religieuze achtergrond van belang. In verschillende arrondissementen wordt gewerkt met een protocol voor gespecialiseerde jeugdadvocaten. Een landelijk protocol ‘toevoegen advocaten in jeugdzaken’ is inmiddels in concept gereed en treedt naar verwachting per 1 januari 2012 in werking. Dit protocol stelt voorwaarden aan advocaten om door de rechtbank op de lijst van advocaten te kunnen worden geplaatst en vervolgens ambtshalve te kunnen worden toegevoegd in jeugdzaken en voor vergoeding door de Raad voor de Rechtsbijstand in aanmerking te komen. De eisen van het protocol zien vooralsnog vooral op kennis van het civiele jeugdrecht en het jeugdstrafrecht. Het protocol voorziet ook in een mogelijkheid om advocaten te waarschuwen of te verwijderen van de lijst, als de rechtbank blijkt dat niet aan de voorwaarden wordt voldaan of als de advocaat anderszins ongeschikt is als jeugdadvocaat.

Het is de Raad bekend dat onder sommige advocaten weerstand bestaat tegen de totstandkoming van dit protocol. De Raad wijst in dat verband op de uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in de zaak Güveç tegen Turkije.⁷⁹ In deze zaak was de raadsman ernstig tekortgeschoten bij het verlenen van rechtsbijstand aan een 15-jarige jongen. Het EHRM stelt voorop dat het voeren van de

verdediging in beginsel een zaak is tussen de verdachte en diens raadsman. Er zijn echter omstandigheden denkbaar waarin de autoriteiten zullen moeten ingrijpen. De rechter zal een (andere) raadsman moeten **toevoegen ‘when the interests of justice so require’.** In de zaak van Güveç had de rechter niet ingegrepen

⁷⁶ Het onderzoek ‘De jeugdstrafzitting: een pedagogisch perspectief’ beoogt de Nederlandse praktijk van de jeugdstrafprocedure in een vergelijkend perspectief te plaatsen. De centrale vraag in het onderzoek luidt: In hoeverre wordt in ons land de jeugdige justitiabele in de gangbare procedure effectief benaderd door kinderrechter, jeugdofficier en –advocaat juist met betrekking tot het participatieve aspect? Valt in vergelijking tot de praktijk in een aantal andere relevante Europese landen onze praktijk te verbeteren? Afronding en publicatie wordt voorzien in april 2011. Bron: www.rechtspraak.nl/Gerechten/RvdR

⁷⁷ Curriculum jeugdrechter 2007

⁷⁸ Lahuis e.a. 2008

⁷⁹ EHRM Güveç vs Turkije 20 januari 2009, Appl.nr. 70337/01, EHRC 2009/37

en werd door het EHRM (kijkend naar de totale procedure, waarbij onder andere naast het ernstige tekortschieten van de raadsman, ook de leeftijd van de verdachte en de ernst van de verdenking een rol speelde) een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder c EVRM aangenomen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat, wanneer er sprake is van een ernstig tekortschietende verdediging, er onder omstandigheden op de autoriteiten een positieve verplichting rust om – in het belang van de verdachte en gelet op het recht op een effectieve verdediging – in te grijpen.

Met dit protocol wordt een goede stap in de richting van een kwalitatief goede jeugdadvocatuur gezet. Toch is de Raad van mening dat jeugdadvocaten niet alleen kennis van de juridische mogelijkheden voor jeugdigen dienen te hebben, maar ook van de psychische ontwikkeling van jongeren, gedragsinterventies voor jongeren, basiskennis van de psychiatrie en pedagogiek en communicatieve vaardigheden om met jongeren om te kunnen gaan. Ook hecht de Raad er aan dat aspirant-jeugdadvocaten meelopen met ervaren jeugdadvocaten voordat zij starten als zelfstandig jeugdadvocaat. **De Raad beveelt daarom aan een protocol voor jeugdadvocaten op te stellen waarin al deze elementen terugkomen.** Daarbij kan een voorbeeld worden genomen aan de Regeling Rechtsbijstand Psychiatrische Patiënten.

4.5 Rol van de ouders

De pedagogische grondslag staat centraal bij de reactie op jeugddelinquentie. Vanzelfsprekend vervullen de ouders hierin een belangrijke rol. Dit geldt voor alle stadia van het jeugdstrafproces. Als ouders op de juiste wijze worden betrokken bij het strafproces van hun kind kunnen eventuele correcties op het gedrag van de jongere doorwerken in de opvoeding. Omdat uit de interviews bleek dat op deze punten knelpunten bestaan, komt hieronder de rol van de ouders bij de politie én de rol van de ouders ter terechtzitting aan bod.

De toegang van de ouders tot hun kind bij de politie

Het is van groot belang dat de politie de ouders van de jongere direct betreft als er sprake is van contact met de politie. Uit de door de Raad gehouden interviews blijkt dat de politie niet overal bekend is met het recht van de ouders om toegang te krijgen tot hun kind op grond van artikel 490 Sv juncto 50 Sv en dat ouders ook niet altijd direct worden bericht als hun kind op het politiebureau wordt binnengebracht. De Raad acht ouderbetrokkenheid juist van groot belang om samen met de ouders tot een juiste reactie op het strafbare gedrag van de jongere te komen, zodat eventuele correcties van het gedrag van de jongere kunnen doorwerken in de opvoeding. **Om die reden beveelt de Raad aan ruime bekendheid te geven aan het recht van de ouders om toegang te krijgen tot hun kind.** Op de rol van de ouders tijdens het politieverhoor komt de Raad nog terug in paragraaf 4.8.

De rol van de ouders ter terechtzitting

De kinderrechter moet de ouders/voogd in de gelegenheid stellen tegen de afgelegde verklaringen in te brengen wat ter verdediging van hun kind kan dienen (artikel 496 lid 2 Sv). Per 1 januari 2011 is artikel 496a Sv toegevoegd.⁸⁰ Het nieuwe artikel 496a Sv stelt aanwezigheid van *beide* ouders bij de strafzaak van hun kind verplicht. Indien beide ouders niet uit eigen beweging op de zitting verschijnen, heeft de kinderrechter de mogelijkheid om, indien hij hun aanwezigheid bij de behandeling van de zaak op de terechtzitting wenselijk acht, een bevel tot medebrenging van de ouders te gelasten. De kinderrechter houdt de zaak in dat geval aan in afwachting van de aanwezigheid van beide ouders, tenzij de aanwezigheid van één of beide ouders

⁸⁰ Stb. 2010, 1. Inwerkingtreding per 1 januari 2011, met uitzondering van artikel I, onderdeel M, voor zover dit onderdeel betrekking heeft op artikel 496. .

niet in het belang van de minderjarige wordt geacht. Hoewel de aanwezigheid van de ouders op de zitting in het algemeen uiterst wenselijk wordt geacht (in de meeste gevallen verschijnen de ouders overigens al op de zitting) is er veel kritiek op deze wetwijziging.⁸¹ Tijdens het RSJ-congres bleek dat velen verwachten dat constructieve gesprekken met de ouders bemoeilijkt zullen worden, indien ouders op grond van een bevel tot medebrenging door de politie thuis zijn opgehaald om de strafzitting van hun kind bij te wonen. Ook de *verplichte* aanwezigheid van *beide* ouders zal in de praktijk op veel praktische bezwaren stuiten, indien bijvoorbeeld meer (jonge) kinderen in het gezin aanwezig zijn die uiteraard niet bij de zitting aanwezig kunnen zijn. De vraag is of het belang van de jongere er in deze gevallen mee is gediend om de zaak aan te houden om ook de tweede ouder aanwezig te laten zijn. Daarnaast is het zeer de vraag of verplichte aanwezigheid van ouders met een andere culturele achtergrond waarbij schaamte een grote rol speelt, leidt tot een constructieve dialoog.

De Raad meent dat het, gezien de belangrijke opvoedende rol van de ouders in het leven van de jongere, meer voor de hand ligt om te zoeken naar een constructieve en positieve manier om de ouders bij het strafproces te betrekken dan de ouders te verplichten aanwezig te zijn.⁸² Te denken valt bijvoorbeeld aan voorlichting aan de ouders over het jeugdstrafproces en de mogelijke consequenties daarvan voor de jongere. **De Raad beveelt aan de verschijningsplicht voor ouders uit artikel 496a Sv ongedaan te maken. Indien dit niet gebeurt, beveelt de Raad aan verschijning voor slechts één ouder verplicht te stellen.** Dit neemt niet weg dat altijd moet worden geprobeerd de ouders te betrekken bij de zitting en dat beide ouders voor de zitting moeten worden opgeroepen.

De voorgestane benadering door de Raad vindt steun in de aanbevelingen van het Comité en die van de Raad van Europa. Het Comité pleit er voor de ouders een opbouwende opvoedingsrol te geven in het jeugdstrafproces: een rol die begint met het bewustwordingsproces bij ouders dat hun aanwezigheid op de strafzitting van hun kind van essentieel belang is.

4.6 Doorlooptijden

Dat de strafzaak tijdig wordt afgehandeld, is voor jongeren van groot belang. In dat kader is niet alleen artikel 40 lid 2 onder b, sub iii IVRK van belang (zie paragraaf 3.9), maar ook artikel 6 EVRM, dat spreekt van behandeling van een zaak binnen een ‘redelijke termijn’. De Hoge Raad acht een termijn van twee jaren voor volwassenen om te komen tot het eindvonnis in eerste aanleg redelijk. Bij toepassing van het jeugdstrafrecht is dat volgens de Hoge Raad zestien maanden.⁸³ In de ‘aanwijzing afdoening jeugdstrafzaken 2009’ wordt, onder verwijzing naar de Kalsbeek-normen, voorgesteld om jeugdstrafzaken bij de rechter binnen 6 maanden af te doen.⁸⁴

Sinds de “invoering” van de Kalsbeeknormen in 2001 is sprake van een grote verbetering van de doorlooptijden in jeugdzaken.⁸⁵ Zo volgde in 2009 in 62% van de zaken een vonnis van de rechter binnen

⁸¹ Weijers, De Jonge & Bruning 2008

⁸² Van Drie & Weijers 2010 Uit kleinschalig onderzoek naar jonge veelplegers blijkt dat de familie een sleutelrol vervult bij het stoppen met criminaliteit bij jonge en jongvolwassen delinquenten. Niet, zoals sommigen voorstaan, in punitieve zin door de ouders medeverantwoordelijk te stellen of ze verplichten op de zitting te verschijnen en bij niet verschijnen via een bevel tot medebrenging te dwingen bij de zitting aanwezig te zijn, maar juist in ondersteunende en motiverende zin.

⁸³ HR 17 juni 2008, NJ 2008, 358 (LJN BD2578) en HR 16 december 2008 (LJN BF3181).

⁸⁴ Eind 2001 zijn de zogenaamde Kalsbeeknormen van kracht geworden in de jeugdstrafrechtketen. De Kalsbeeknorm geeft het percentage jeugdzaken aan dat binnen een gestelde termijn door een ketenpartner geheel afgehandeld dient te zijn of overgedragen dient te worden aan een volgende ketenpartner. Tachtig procent van de zaken moet binnen 180 dagen afgehandeld zijn. Moeilijke zaken vallen buiten dit percentage. De gedachte achter de Kalsbeeknormen is dat maatregelen meer effect sorteren naarmate zij sneller en consequenter worden uitgevoerd.

⁸⁵ Andersson Elffers Felix 2009

6 maanden na het eerste verhoor, terwijl dit in 2001 slechts in 40% van de zaken het geval was.⁸⁶ De Raad is desondanks van oordeel dat meer verbeteringen noodzakelijk zijn, omdat het geven van een snelle reactie op strafbaar gedrag bij jongeren van wezenlijk belang is (zie ook paragraaf 2.4). Het deelproject Verkorting Doorlooptijden Jeugdstrafrechtketen (onderdeel van het Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit van het ministerie van Veiligheid en Justitie) werkt aan verbetering van de doorlooptijden, onder andere door uitwisseling van good practices. De Raad spreekt de wens uit dat dit project resulteert in een daadwerkelijke verdere verkorting van de doorlooptijden zowel in eerste en in tweede aanleg als in cassatie. Specifieke aandachtspunten daarbij zijn de doorlooptijden bij het OM, ZM en de Raad voor de Kinderbescherming. **De Raad beveelt derhalve te streven naar een verdere verkorting van de doorlooptijden**, dit conform de General Comment van het Comité. In deze General Comment wordt een termijn van 6 maanden genoemd voor afhandeling van een jeugdstrafzaak (zie paragraaf 3.9).

4.7 Vervolgingsbeleid

Uitgangspunten vervolgingsbeleid

De uitgangspunten en nadere regels voor het vervolgingsbeleid van het OM zijn neergelegd in landelijke richtlijnen en aanwijzingen voor het OM. Zij beogen een afdoening buiten de rechter om te bevorderen en de afdoening te standaardiseren. Punt van aanhoudende zorg voor het OM is het vermijden van al te grote rechtsongelijkheid. De Richtlijn voor Strafvordering Jeugd 2010⁸⁷ (hierna: de Richtlijn) bevat daarom voor diverse categorieën delicten bepaalde richtgetallen voor zowel first offenders als voor recidivisten.⁸⁸ Een belangrijk uitgangspunt is daarbij nog steeds: ‘een taakstraf, tenzij...’

In de Aanwijzing effectieve afdoening strafzaken jeugdigen 2009 (hierna: de Aanwijzing)⁸⁹ wordt onder meer gesteld dat:

‘De essentie van een effectief jeugdstrafrecht is dat strafbaar gedrag van jeugdigen wordt tegengegaan door passende interventies (...). Gegeven de beperking van de beschikbare middelen moet een selectie worden gemaakt tussen zaken waarin moet worden geïnvesteerd (leerstraf, intensieve begeleiding, gedragsbeïnvloeding) en zaken waarin kan worden volstaan met een zakelijke afdoening (geldboete, werkstraf, detentie). Straffen en maatregelen zijn pedagogische middelen tot gedragsbeïnvloeding (...). Het belang van de minderjarige moet in het algemeen niet zo eng worden uitgelegd, dat het zou bestaan in zo min mogelijk straffen; de straf moet functioneel zijn in het kader van het opvoedingsbelang van de minderjarige, en meer in het algemeen in het streven naar recidivevermindering.’

Dat afdoening buiten rechte wordt bevorderd, wordt door de Raad toegejuicht en is geheel in lijn met de pedagogische grondslag. Uit onderzoek weten we immers dat het grootste deel van de jeugdcriminaliteit van voorbijgaande aard is en daarop moet met een niet te verstrekkende reactie worden gereageerd.

Het afdoen van strafzaken tegen minderjarigen buiten de zitting is ook in lijn met het IVRK (artikel 40 lid 3 sub b IVRK).

De Raad plaatst hieronder enkele kanttekeningen bij het vervolgingsbeleid van het OM.

⁸⁶ Factsheet 2009 Programma Aanpak Jeugdcriminaliteit, Jeugd terecht

⁸⁷ Richtlijn voor Strafvordering Jeugd 2010 van het College van procureurs-generaal, vastgesteld op 22 november 2010, trad in werking op 1 januari 2011.

⁸⁸ Er wordt bijvoorbeeld bij diefstal uit een auto uitgegaan van een eis van 60 uur taakstraf, hetgeen een dagvaarding betekent. Bij recidive is een maximumverhoging van de strafmaat met 50 % mogelijk of een andere strafmodaliteit.

⁸⁹ De Aanwijzing effectieve afdoening strafzaken jeugdigen van het College van procureurs-generaal, vastgesteld op 6 april 2009, Stcrt. 2009, 80, trad in werking op 1 mei 2009.

Individuele aanpak voorop

In de literatuur wordt gesignaleerd dat binnen het OM-beleid veel minder ruimte is gebleven voor formele en informele berispingen en voorwaardelijk sepot dan voorheen.⁹⁰ Door diverse geïnterviewden werd gesteld dat in de praktijk veel jeugdstrafzaken worden afgedaan met een taakstraf van 24 uur, ook in kleine zaken waar wellicht met een lichtere straf had kunnen worden volstaan. In dat geval ontbreekt een evenwichtige afweging van de zwaarte van de straf, die gelet op de pedagogische grondslag in elk geval dient te worden gemaakt. Dat het OM actief invulling geeft aan de beleidsrichtlijn 'taakstraf, tenzij' betekent daarmee nog niet altijd dat de straf precies is toegesneden op de individuele situatie. Deze handelwijze strookt ook niet met de door de Minister van Justitie in de beleidsreactie doorlichting jeugdsancties verwoorde persoonsgerichte aanpak.⁹¹

De aanbeveling van de Raad op dit punt luidt als volgt: **Leg de nadruk op het belang van de individuele afweging en geef meer ruimte om bij elke jongere die individuele op zijn ontwikkeling toegesneden afweging te maken over strafmaat en vervolging.** Het maken van een dergelijke individuele afweging betekent uiteraard ook dat het OM (en de kinderrechter) rekening houdt met recidive of met de belangen van de maatschappij of het slachtoffer. Er dient echter wel in elk individueel geval een afweging te worden gemaakt.

Goede screening

Om goed onderscheid te kunnen maken tussen de groep jongeren met fasegebonden gedrag, de groep jongeren met persistente delinquente problematiek (zie paragraaf 2.3) en de verschillende ontwikkelingspaden die binnen deze groepen bestaan, is het van essentieel belang dat jongeren die met justitie in aanraking komen goed worden gescreend.⁹² Ook het feit dat probleemgedrag tijdens de kindertijd de meest voorspellende waarde heeft voor openlijk probleemgedrag tijdens de jeugd/jongvolwassenheid maakt goede screening van groot belang (zie paragraaf 2.4). Daarbij dient tevens aandacht uit te gaan naar jongeren met een licht verstandelijke beperking, die in het jeugdstrafrecht relatief vaak voorkomen. Goede screening kan ervoor zorgen dat helder wordt welke oorzaken aan het gedrag van de jongere ten grondslag liggen, zodat zo snel mogelijk voor de juiste aanpak kan worden gekozen en eventueel naar een op de jongere toegesneden behandeling kan worden toegewerkt.

Er wordt thans gewerkt aan het realiseren van een landelijk uniform screeningsinstrument, het LIJ, dat wellicht in de toekomst in die behoefte kan voorzien.⁹³ Screening moet gericht zijn op niveaubepaling van risico's bij de jongere en bij een hoge score op risicofactoren op verschillende levensdomeinen, dient gericht onderzoek naar de problematiek van de jongere plaats te vinden. De Raad benadrukt dat het vastleggen van de resultaten van deze screening jongeren niet jarenlang dient te achtervolgen. Het resultaat van een

dergelijke screening dient elk jaar te worden 'ververst'. Daarnaast benadrukt de Raad dat screening - waarbij de nadruk tegenwoordig ligt op het screenen op recidivegevaar en niet op de ontwikkeling van de jongere - niet ten koste mag gaan van professionele, individuele aandacht en zorg. Ook dient de procedure van screening en diagnostiek zo kort mogelijk te zijn.

Herstelrechtelijke interventies voor jeugdige daders

⁹⁰ Weijers & Imkamp 2009

⁹¹ Bijlage Kamerstukken II 2009/10, 31 101, nr. 8.

⁹² Zie hierover ook het advies van de Raad 'Zorg voor jongeren met psychische stoornissen in justitiële jeugdinrichtingen', 28 mei 2009.

⁹³ Het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ) is ontwikkeld op basis van de Washington State Juvenile Court Pre-Screen Assessment, kortweg: de Pre-Screen en de jaren in gebruik zijnde BARO (Basis Raadsonderzoek); het L.I.J. wordt op dit moment gevalideerd.

In de hele jeugdstrafrechtketen zou er meer aandacht dienen te zijn voor de mogelijkheden van een herstelrechtelijke interventie. Het begrip herstelrecht kent verschillende definities en over nut en functie(s) van herstelrecht bestaan zeer uiteenlopende opvattingen. In grote lijnen is herstelrecht een alternatieve manier om te reageren op een delict. Het gaat uit van het (belang van) het slachtoffer en het heeft tot doel de schade die door een misdrijf is aangericht, te herstellen, bijvoorbeeld door een gesprek tussen dader en slachtoffer of door het ongedaan maken van de schade door de dader door middel van een financiële vergoeding. Hoewel het belang van het slachtoffer daarbij centraal staat, kunnen herstelrechtelijke activiteiten ook een gunstige uitwerking hebben op (jeugdige) daders. De algemene beginselen die uit het IVRK voortvloeien, en die in het voorgaande zijn besproken (detentie als laatste middel, het bevorderen van buitengerechtelijke afdoening, de pedagogische grondslag als beginsel), geven ook ten aanzien van jeugdige daders een basis voor het werken met herstel.

Naast de sterk slachtoffergerichte initiatieven van de laatste twintig jaar (de oprichting van het bureau slachtofferzorg en het schadefonds geweldsmisdrijven, Slachtoffer in Beeld (SiB) en onlangs, de oprichting van een landelijk netwerk van slachtofferloketten), is er in de praktijk op diverse plekken geëxperimenteerd met herstelrechtelijke pilots, waarbij zowel werd gekeken naar de dader als naar het slachtoffer. Daarbij kwamen initiatieven van de grond, zoals herstelbemiddeling in jji's (bijv. Teijlingereind), 'Echt Recht conferenties' (Eikenstein) en verschillende mogelijkheden op het niveau van politie, OM en de rechter, en strafrechtelijke bemiddeling in de praktijk bij het parket te Maastricht. In november 2010 is de Stichting Restorative Justice Nederland opgericht, een stichting die als uiteindelijk doel heeft het waar mogelijk herstellen van relaties en schade vanuit het perspectief van slachtoffer, dader en samenleving.

De Raad beveelt aan de plaats van herstelrecht in het jeugdstraf(proces)recht nader te onderzoeken. De Raad beveelt tevens aan het mogelijk te maken dat uitkomsten van slachtoffer/dader gesprekken dan wel overeenkomsten tussen dader en slachtoffers van SiB binnen het strafproces in aanmerking kunnen worden genomen. De Raad zal in 2011 een advies over herstelrecht opstellen, waarin de mogelijkheden en toepassingen hiervan verkend worden.

4.8 Dwangmiddelen en voorlopige hechtenis

Het strafprocesrecht voor jeugdige personen (488 Sv) bevat slechts enkele bijzondere bepalingen die voor de toepassing van dwangmiddelen van belang zijn. Dit betekent dat de voorschriften voor volwassenen ter zake in principe ook voor jongeren gelden. Hieronder licht de Raad drie facetten uit de fase van de dwangmiddelen omdat uit de interviews naar voren kwam dat er bij die facetten knelpunten bestaan:

- 1) het recht op consultatie van een raadsman voorafgaand aan het politieverhoor,
- 2) de voorlopige hechtenis en
- 3) het DNA-onderzoek.

1) Het recht op consultatie van een raadsman voorafgaand aan het politieverhoor

Ten aanzien van het recht op rechtsbijstand heeft Nederland een voorbehoud gemaakt bij artikel 40 lid 2 sub b (ii) IVRK. Dit voorbehoud zorgt ervoor dat in kantonrechterzaken en bij een OM afdoening met een taakstraf van minder dan 20 uur niet ambtshalve een advocaat hoeft te worden toegevoegd (artikel 489 Sv). Op 30 juni 2009 heeft de Hoge Raad een belangwekkende uitspraak gedaan die ziet op consultatie en de aanwezigheid van de advocaat bij het politieverhoor. Deze uitspraak volgde op recente ontwikkelingen in de jurisprudentie van het EHRM, het zogenaamde Salduz-arrest en het Panovits-arrest.⁹⁴ Volgens de Hoge Raad kan uit de EHRM-rechtspraak worden afgeleid dat een minderjarige verdachte de gelegenheid moet

⁹⁴ O.a. EHRM 27-11-2008, NJ 2009, 214 Salduz tegen Turkije en EHRM 11-12-2008, NJ 2009, 215 Panovits tegen Cyprus.

krijgen om een advocaat te raadplegen *voorafgaand aan het verhoor* door de politie inzake zijn eventuele betrokkenheid bij een strafbaar feit. In het bijzonder ten aanzien van jongeren stelt de Hoge Raad zich op het standpunt dat ook een aangehouden jeugdige verdachte recht heeft op bijstand door een raadsman of *andere vertrouwenspersoon tijdens* het politieverhoor.⁹⁵ Dit recht bestaat naast het recht op consultatie van de advocaat voorafgaande aan het verhoor door de politie. Verdachten, ook minderjarigen, kunnen in de ogen van de Hoge Raad wel afstand doen van deze rechten. De lagere rechtspraak is verdeeld over de uitleg en de toepassing van het arrest van 30 juni 2009 van de Hoge Raad.

Het College van Procureurs Generaal heeft een Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor opgesteld, die er in de kern op neerkomt dat minderjarigen jonger dan 16 jaar geen afstand kunnen doen van het recht op consultatie van een advocaat *voorafgaand* aan het politieverhoor.⁹⁶ Minderjarigen van 16- en 17-jaar kunnen dit wel, afhankelijk van de zwaarte van het feit waarvan ze worden verdacht en/of hun persoonlijke omstandigheden. Van het recht op aanwezigheid van een raadsman *tijdens* het politieverhoor kan in sommige gevallen afstand worden gedaan, afhankelijk van de zwaarte van het feit en de leeftijd van de minderjarige verdachte, .

De Raad beveelt aan om, anders dan onder andere de Hoge Raad en het College van Procureurs Generaal, afstand van het recht op consultatie van een raadsman voorafgaand aan het politieverhoor voor minderjarigen niet mogelijk te maken. Deze aanbeveling is in lijn met de uitgangspunten van het IVRK en schept duidelijkheid voor alle betrokken partijen. In de wet dient te worden verankerd dat iedere jongere (ook buiten aanhouding) voorafgaand aan ieder verhoor bij de politie recht heeft op consultatie van een advocaat, van welk recht de minderjarige geen afstand kan doen. Na consultatie van een advocaat kan een jongere met instemming van de advocaat schriftelijk afstand doen van het recht op fysieke bijstand door een advocaat tijdens het politieverhoor, maar alleen indien de jongere in staat moet worden geacht de betekenis van dit recht te begrijpen en indien hij kan overzien wat de consequenties zijn indien hij hiervan afstand doet. De Raad vindt bij deze aanbeveling steun in de resultaten van het WODC-onderzoek naar de aanwezigheid van de advocaat bij het politieverhoor.⁹⁷ Dit onderzoek is gestart in 2008 – dus nog vóór de uitspraken van het EHRM – met de gedachte dat de raadsman kan bijdragen aan de kwaliteit van de waarheidsvinding en hierdoor kan voorkomen dat een verdachte een valse bekentenis aflegt. Uit het onderzoek blijkt dat met name het consultatierecht van invloed is op de proceshouding van de verdachte. Voorafgaande consultatie vergroot de kans op een beroep op het zwijgrecht. Ook blijkt dat de politie meer geneigd is de verdachte te intimideren als hij gebruik maakt van zijn zwijgrecht. De aanwezigheid van de raadsman bij het politieverhoor heeft tot gevolg dat de politie de verdachte minder intimideert en dat meer pauzes worden genomen tijdens het verhoor. Deze optelsom maakt duidelijk dat voorafgaande consultatie en toelating van de raadsman tot het politieverhoor niet los van elkaar kunnen worden gezien.

Uit de literatuur, de interviews en een workshop tijdens het RSJ-congres is gebleken dat in de praktijk grote praktische en logistieke problemen bestaan bij het vormgeven van het recht op consultatie van een raadsman. Dat geldt zowel voorafgaand als tijdens het politieverhoor. Jongeren verblijven langer op het politiebureau dan voorheen, ook bij relatief lichte feiten, omdat met het verhoren moet worden gewacht tot de raadsman aanwezig is. Ook blijkt dat advocaten jongeren soms het advies geven gebruik te maken van hun zwijgrecht. Daardoor is verwijzing naar HALT niet langer mogelijk en moet de zaak worden doorgestuurd naar het OM.

⁹⁵ Zie HR 30 juni 2009, NJ 2009, 349, LJN BH3079 en LJN BH3081.

⁹⁶ De aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor van het college van procureurs-generaal, vastgesteld op 15 februari 2010, Stcrt. 2010, 4003 trad in werking op 1 april 2010.

⁹⁷ Stevens & Verhoeven 2010

Als er ondanks het zwijgen van de jongere voldoende bewijs is, resulteert deze verwijzing in een aantekening in de justitiële documentatie van de jongere, hetgeen niet zou zijn gebeurd als de jongere was verwezen naar HALT. Daarnaast lukt het de advocatuur niet altijd om op tijd op het politiebureau te zijn. Ook maakt het feit dat de advocaat tijdens het politieverhoor dient te zwijgen tenzij hij meent dat sprake is van ongeoorloofde druk, zijn positie lastig. Deze problemen zullen in de praktijk moeten worden opgelost op een wijze die recht doet aan de uitgangspunten van het Salduz-arrest. De Raad is uiteraard bereid om mee te denken over eventuele oplossingen. De Raad wil in dat kader één aspect uitlichten, te weten de positie van ouders als vertrouwenspersoon van de jongere.

Tijdens het RSJ-congres en ook uit de interviews kwam naar voren dat er grote bezwaren kleven aan de mogelijkheid om ouders tijdens het politieverhoor als vertrouwenspersoon van de jongere te laten optreden. De eerste ervaringen met de aanwezigheid van een ouder bij het politieverhoor zijn niet positief. Zo bleek tijdens het RSJ-congres en tijdens interviews van zaken dat ouders in sommige gevallen bewijs bleken te hebben verduisterd, naar aanleiding van informatie die zij hadden opgedaan tijdens het verhoor van hun kind. Ook blijken ouders niet altijd bij te dragen aan een goed verloop van het verhoor van hun kind, bijvoorbeeld door erg boos te worden of het kind te vragen zijn mond te houden. De Raad geeft in overweging de ‘Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor’⁹⁸ aan te passen, zodat de ouders niet langer onder het begrip “vertrouwenspersoon” in het kader van het Salduz-arrest vallen. Daarmee wordt uitdrukkelijk niet bedoeld om ouders (of voogd) het recht te ontnemen hun kind op het politiebureau op te zoeken. Dat recht hebben zij vanzelfsprekend, uit hoofde van hun ouderschap. Vanwege de hiervoor genoemde bezwaren tegen het bijwonen van ouders als vertrouwenspersoon van het verhoor, meent de Raad dat het bijwonen van het politieverhoor dient te worden beperkt tot de raadsman.

2) De voorlopige hechtenis

De rechter is (sinds de wetswijziging van 1995) verplicht bij het opleggen van voorlopige hechtenis onmiddellijk de mogelijkheid van schorsing te onderzoeken. Omdat het voorlopig hechten schade toebrengt (de zogenaamde detentieschade), dient naar het oordeel van de Raad de voorlopige hechtenis, zeker bij jongeren, alleen in uitzonderlijke gevallen te worden toegepast. Bij deze uitzonderlijke gevallen denkt de Raad aan ernstige gewelds- en zedendelinquenten.⁹⁹ Jongeren worden immers uit hun vertrouwde omgeving gehaald en kunnen bijvoorbeeld niet meer naar hun eigen school waardoor ze een onderwijsachterstand oplopen. Aan de andere kant kan het voor jongeren die worden verdacht van (zeer) ernstige strafbare feiten nodig zijn hen voorlopig te hechten, omdat zij een gevaar opleveren voor de samenleving.

In sommige arrondissementen wordt de voorlopige hechtenis ‘gebruikt’ om deze te kunnen schorsen, met als bijzondere voorwaarde een taakstraf of hulpverlening. Een dergelijke schorsing vindt uiteraard plaats voordat de strafzitting met daarbij het rechterlijk oordeel over het gepleegde delict heeft plaatsgevonden. In de arrondissementen waar een dergelijke toepassing van de voorlopige hechtenis plaatsvindt, beroept men zich op het belang van het kind (artikel 3 IVRK) om zodoende hulpverlening voor de jongere te kunnen realiseren. Hoewel dit laatste kennelijk vanuit pedagogische motieven geschiedt, is dit in strijd met artikel 37 IVRK en met de onschuldpresumptie.¹⁰⁰

⁹⁸ Aanwijzing Rechtsbijstand politieverhoor van het College van Procureurs Generaal, vastgesteld op 15 februari 2010 en in werking getreden op 1 april 2010.

⁹⁹ Zie voor een uitgebreidere beschrijving van de doelgroep waarvoor opsluiten in een Justitiële Jeugdinstelling onvermijdelijk is het RSJ-advies ‘Jeugdige delinquenten: minder opsluiten, gericht begeleiden’, 16 oktober 2008.

¹⁰⁰ Uit Beijerse 2009

Naast terughoudendheid in het toepassen van de voorlopige hechtenis bij jongeren dient regelmatig door een rechter te worden getoetst of voorlopige hechtenis voor jongeren nog aan de orde moet zijn. **In plaats van de gebruikelijke termijn van 30 dagen, zou de Raadkamer Gevangenhouding elke twee weken moeten toetsen of schorsing van de voorlopige hechtenis van de jongere aan de orde kan zijn.** Dit is van belang gelet op de pedagogische grondslag en daarmee samenhangend het voorkomen van detentieschade die door de voorlopige hechtenis kan worden veroorzaakt. Bovendien is dit in overeenstemming met de termijnen, zoals genoemd in het IVRK (paragraaf 3.10).¹⁰¹ Indien er voldoende gronden zijn voor toepassing van voorlopige hechtenis zou eerst moeten worden gekeken naar alternatieven. **Ook verdient het aanbeveling het gebruik van nachtdetentie uit te breiden en zouden er meer inspanningen moeten zijn gericht op het ontwikkelen van alternatieven voor voorlopige hechtenis.** Een in 2011 te verschijnen advies van de Raad over de voorlopige hechtenis zal ingaan op mogelijke alternatieven voor voorlopige hechtenis bij volwassenen en daarbij zijdelings ook ingaan op de voorlopige hechtenis bij jongeren. De Raad verwacht dat de in paragraaf 4.2 geformuleerde aanbeveling over opname van de pedagogische grondslag in de wet ook bijdraagt aan het meer terughoudend opleggen van voorlopige hechtenis.

De aanbevelingen van het Comité zetten bovenstaande aanbevelingen van de Raad kracht bij. Zo heeft het Comité Nederland in zijn rapport van 2009 aanbevolen jongeren pas in laatste instantie in het kader van het voorarrest van hun vrijheid te beroven en zoveel mogelijk te investeren in het ontwikkelen van alternatieven.¹⁰² Dit is met name van belang in verband met de onschuldpresumptie, die door (lang) verblijf in voorlopige hechtenis wordt aangetast. Het Comité merkte op dat Nederland jongeren relatief vaak in voorarrest plaatst en heeft Nederland dan ook aanbevolen te waarborgen dat uitsluitend in laatste instantie wordt gekozen voor de vrijheidsbeneming van jongeren en bovendien zo kort mogelijk.

3) DNA-afname

Per 1 februari 2005 geldt de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden (hierna: de Wet DNA-V). Per 1 mei 2010 is deze wet volledig in werking getreden.¹⁰³ Deze wet bepaalt dat de officier van justitie kan bevelen dat celmateriaal zal worden afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van een persoon die al dan niet onherroepelijk is veroordeeld wegens een delict waarvoor voorlopige hechtenis kan worden opgelegd. Achterliggende gedachte van deze wet is dat strafrechtshandhaving en effectieve opsporing van misdrijven een inbreuk op de privacy rechtvaardigen. Bij een jongere moet sprake zijn van een veroordeling tot een taakstraf, een al dan niet voorwaardelijke jeugddetentie, of een al dan niet voorwaardelijke PIJ-maatregel. Er wordt geen minimumduur van de taakstraf genoemd. De officier van justitie hoeft het bevel tot DNA-onderzoek niet te geven, indien redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en het verwerken van een DNA profiel achterwege kan blijven als dit, gelet op de *aard van het misdrijf of de bijzondere omstandigheden waaronder het is gepleegd*, niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde (artikel 2 eerste lid Wet DNA-V). De veroordeelde kan bezwaar maken tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA profiel. Tegen een afwijzende beslissing op zijn bezwaar staat géén hoger beroep open. De bewaartermijn van het profiel en het celmateriaal hangt af van het strafbare feit waarvoor iemand is veroordeeld. Als de wet voor een misdrijf een maximale straf stelt van ten minste zes jaar, kunnen de gegevens dertig jaar bewaard blijven. Voor straffen

¹⁰¹ Zie ook: Liefwaard 2008, pagina 581 e.v.

¹⁰² Zie onderdeel 77 en 78 sub d van het Slotcommentaar, CRC/C/NLD/CO/3, 30 januari 2009.

¹⁰³ Besluit van 29 december 2009, houdende inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden ten aanzien van veroordeelden wegens ieder misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, Stb. 2010, 11.

met een lager strafmaximum mag het celmateriaal en het DNA profiel niet langer dan twintig jaar bewaard blijven. Deze termijn kan worden verlengd tot uiterlijk dertig jaar nadat de veroordeling onherroepelijk is geworden. Uit informatie van het Nederlands Forensisch Instituut blijkt dat tot 31 december 2009 van in totaal 12.491 jongeren tijdens hun minderjarigheid DNA is afgenomen en opgenomen in de DNA-databank. Van die jongeren waren er op 31 december 2009 in totaal 5.293 nog minderjarig en geregistreerd in de DNA-databank.

Een aantal wetenschappers is fel tegen (onverkorte) toepassing van deze wet op minderjarigen.¹⁰⁴ Velen van hen menen dat de toepassing van de Wet DNA-V een schending van het IVRK en het EVRM oplevert, omdat geen rekening is gehouden met de bijzondere positie van de jongere in het jeugdstrafrecht. De toepassing van de Wet DNA-V op minderjarigen heeft ook bij de (lagere) rechtspraak geleid tot wisselende jurisprudentie. Sommige rechtbanken oordelen, met een beroep op het IVRK, dat het bezwaar van de minderjarige gegrond is. Om duidelijkheid te brengen, heeft het OM cassatie in het belang der wet ingesteld tegen een beschikking van de rechtbank Middelburg. De Hoge Raad concludeerde in deze zaak dat de rechtbank Middelburg andere maatstaven had aangelegd om te beoordelen of sprake was van een uitzonderingssituatie dan de uitzonderingsmogelijkheden die worden genoemd in artikel 2 lid 1 Wet DNA-V.¹⁰⁵ Daarmee doet de rechtbank naar het oordeel van de Hoge Raad afbreuk aan het door de wetgever beoogde systeem van de Wet DNA-V, dat een ruime afname van DNA-materiaal mogelijk maakt en waarin slechts ruimte is voor een tweetal beperkt uit te leggen uitzonderingen. Daarbij bestaat dus geen ruimte voor een generieke uitzondering voor minderjarigen. Deze generieke uitzondering kan naar het oordeel van de Hoge Raad in dit geval ook niet worden ontleend aan het IVRK.

De Hoge Raad concludeert in zijn arrest van 13 mei 2008 dat de Wet DNA-V in die zaak geen ruimte laat voor een generieke uitzondering voor minderjarigen, ontleend aan het IVRK. De Hoge Raad laat zich daarmee echter niet uit over de verenigbaarheid van de Wet DNA-V *an sich* met de bepalingen en strekking van het IVRK. De Raad is van oordeel dat de Wet DNA-V zich niet verhoudt met de bepalingen en strekking van het IVRK.

Ten eerste is het, gelet op de pedagogische grondslag van het jeugdstrafproces (dat het jeugdstrafrecht een ander karakter geeft dan het volwassenenstrafrecht), merkwaardig dat bij de totstandkoming van de Wet DNA-V minderjarigen ook onder het bereik van deze wet zijn gebracht.¹⁰⁶ De wetgever heeft zich bij de totstandkoming van deze wet geen (enkele) rekenschap gegeven van de bijzondere positie van de jongere in het strafrecht en richt zich enkel op het belang van de opsporing. Artikel 3 IVRK bepaalt dat bij alle maatregelen die kinderen aangaan, de belangen van het kind de eerste overweging dienen te vormen. Bij de totstandkoming van de onderhavige wet is geen (expliciete) afweging gemaakt tussen de belangen van het kind en het belang van de opsporing. Dat levert schending op van het leidend beginsel van het IVRK: artikel 3. Ten tweede legt artikel 16 lid 1 IVRK het recht op eerbiediging van – onder meer – de lichamelijke integriteit en het privéleven vast. Artikel 40 lid 1 IVRK erkent het recht van ieder kind dat wordt verdacht van, vervolgd of veroordeeld voor een strafbaar feit, op een wijze van behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde, en waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van en de aanvaarding door

¹⁰⁴ Knoppers 2007; Ingelse 2008; Bruning en Berger [ca 2009]; Moerman 2010

¹⁰⁵ HR 13 mei 2008, LJN BC8231, NJ 2008, 627

¹⁰⁶ De minister zegt in *Handelingen II*, 2003/04, 28 685, nr. 60, p. 3933: "Het gaat om een categorie veroordeelden. Dat is de reden dat wij voor jeugdigen op dit punt geen andere regeling moeten invoeren. Wij lopen al te vaak op tegen de drempel dat bij de leeftijd van 18 jaar de gegevens vervallen in het geval van jeugdigen. Het gaat om de kans op recidive. Die ligt bij jeugdigen helaas niet anders dan bij volwassenen. Het gaat hier om een maatregel in het belang van de opsporing. Derhalve zie ik geen motief om bij acceptatie voor de categorie van vier jaar of eventueel andere categorieën een uitzondering te maken of een andere regeling te treffen voor jeugdigen. Daartoe zou alleen reden zijn als uit de feiten blijkt dat de vooronderstellingen die ik bij volwassenen heb totaal anders liggen bij jeugdigen. Dat is niet het geval" Zie : *Kamerstukken II* 28 685, nr. 1 tot en met 12 en A, B en C.

het kind van een opbouwende rol in de samenleving. Daarbij moeten Staten garanderen dat het privéleven volledig wordt geëerbiedigd, tijdens alle stadia van het proces. Gelezen in samenhang met artikel 3 lid 1 IVRK gaat dit recht op privacy en lichamelijke integriteit van de minderjarige veel verder dan bij volwassenen in het commune strafrecht. Bij DNA-afname van minderjarigen is sprake van inbreuk op het recht op privacy en het recht op lichamelijke integriteit en deze rechten worden op grond van de Wet DNA-V niet geëerbiedigd. Ten derde geldt voor meerderjarigen onder de Wet DNA-V dat, indien zij voor een strafbaar feit een geldboete krijgen opgelegd, er geen DNA wordt afgenomen terwijl van de minderjarige die voor datzelfde lichte feit een werkstraf krijgt opgelegd, wel DNA wordt afgenomen. Bij minderjarigen wordt immers in de regel geen geldboete opgelegd. Dit brengt ongelijkheid met zich tussen meerderjarigen en minderjarigen, hetgeen strijdig is met het non-discriminatiebeginsel van artikel 2 IVRK.

Tot slot miskent de wetgever in zijn redenering (zie noot 89) dat een zeer groot deel van de jeugdcriminaliteit stopt na de adolescentie. De kans dat jongeren die delicten plegen tijdens de adolescentie hiermee na de adolescentie doorgaan is veel lager is dan de recidivekans van een volwassene. Daarmee is het nut van opname van DNA-materiaal van jongeren tot ver na de adolescentie in de databank gering.

De Raad hecht sterk aan eerbiediging van de hiervoor beschreven rechten van het kind. Aan de andere kant realiseert de Raad zich dat opname van DNA-materiaal de opsporing van strafbare feiten vergemakkelijkt. Gelet op de geringe kans op recidive van jongeren na de adolescentie beveelt de Raad echter aan de Wet DNA-V als volgt aan te passen. **De Raad beveelt aan om afname van DNA-materiaal van jongeren onder de Wet DNA-V te beperken tot feiten waarvoor een taakstraf van 60 uur of meer is opgelegd.¹⁰⁷ De bewaartermijn van dit materiaal zou moeten worden aangepast en DNA-materiaal zou moeten worden vernietigd na het 23^e jaar, met uitzondering van materiaal dat is afgenomen van jongeren die een zeer ernstig geweldsdelict hebben gepleegd.** Het gaat hier om een taakstraf van 60 uur of meer of een onvoorwaardelijke jeugddetentie, PIJ-maatregel of andere (gedrags)maatregel. Een dergelijke beperking van de mogelijkheden tot afname en aanpassing van de bewaartermijnen zal er toe leiden dat DNA enkel wordt afgenomen van jongeren die ernstige feiten hebben begaan en waarbij naar het oordeel van de Raad kan worden gezegd dat het belang van de (straf)rechtshandhaving en effectieve opsporing dient te prevaleren boven het belang van de privacy van de desbetreffende jongere.

4.9 Behandeling ter zitting

Leerplichtzaken en lichte overtredingen naar de kinderrechter

De kantonrechter is bevoegd tot de berechting van overtredingen, met uitzondering van die welke in de wet uitdrukkelijk zijn vermeld (artikel 382 aanhef onder b sub 6 Sv). Een bijzondere categorie overtredingen voor jongeren (en hun ouders) vormen de overtredingen van de Leerplichtwet. Slechts een beperkt aantal van de regels voor de berechting van jeugdige personen is van overeenkomstige toepassing op het rechtsgeding bij de kantonrechter (artikel 500 Sv, 495b tot en met 498 Sv).

Als er geen sprake is van een overtreding is het uitgangspunt dat de zaak op een terechtzitting door de enkelvoudige kinderrechter wordt behandeld (artikel 495 lid 1 Sv).

Gelet op de bijzondere doelstelling van het jeugdstraf(proces)recht is het van belang dat de rechter die over de jongere oordeelt altijd een zorgvuldige afweging maakt over het soort reactie dat op een strafbaar feit moet

¹⁰⁷ De Raad spreekt bij deze aanbeveling over 'jongeren' en doelt daarmee op jongeren tot 23 jaar, conform hetgeen is aanbevolen over de leeftijdsgrenzen in paragraaf 4.3 van dit advies.

volgen, gericht op de ontwikkeling van de jongere. Dat vereist kennis van de (psychologische) ontwikkeling van de jongere, kennis van de bijzondere juridische mogelijkheden en gedragsinterventies voor jongeren en vaardigheden om met het jongeren om te gaan. Bekend is dat spijbelen een belangrijke indicatie is voor problematisch gedrag van jongeren. Het is belangrijk dat op tijd wordt ingegrepen en dat op spijbelen adequaat wordt gereageerd. In veel rechtbanken, maar nog niet in alle, worden leerplichtzaken niet meer door de kantonrechter, maar door de kinderrechter afgedaan. **Gelet op het belang dat de Raad hecht aan een zorgvuldige afweging en beslissing, beveelt de Raad aan de wet aan te passen zodat behandeling van leerplichtzaken en lichte overtredingen van jongeren geschiedt door de kinderrechter.**

De voorgaande aanbeveling is in overeenstemming met het IVRK en de General Comment. In de General Comment staat immers dat verwezenlijking van een apart systeem van jeugdstrafrechtspleging zoals genoemd in artikel 40 lid 1 en 3 IVRK onder andere inhoudt dat alle professionals uit de jeugdstrafrechtsketen daartoe ook speciaal zijn opgeleid. Zij moeten kennis hebben van de ontwikkeling van een jongere en weten wat goed is voor zijn welzijn. Deze kennis zal niet altijd aanwezig zijn bij de kantonrechter.

De combizitting straf-civilrecht

Eén van de consequenties van de wetwijziging van 1995 is dat de voorheen bestaande mogelijkheid voor de kinderrechter om te kiezen of hij een strafzaak straf- dan wel civielrechtelijk af zou doen, is verdwenen. Door het wegvallen van het bureau kinderrechter verviel bij veel rechtbanken de organisatorische samenhang tussen civiele jeugdzaken en jeugdstrafzaken. Sinds deze wetwijziging worden de zaken die betrekking hebben op één minderjarige in de meeste arrondissementen geheel gescheiden van elkaar behandeld. Informatie uit de strafzaak is bijvoorbeeld niet altijd bekend bij de rechter die de beschermingszaak van dezelfde jongere behandelt en dat zorgt er soms voor dat er tegenstrijdige beslissingen tot stand komen. In het zoeken naar de passende en meest pedagogische reactie verdient vlevlechting van straf- en civielrecht naar het oordeel van de Raad aanbeveling, zodat de jongere eventueel met behulp van het civiele recht zijn strafbare activiteiten kan staken.

In sommige arrondissementen wordt getracht de samenhang tussen het civiele jeugdrecht en het jeugdstrafrecht (weer) naar voren te halen door het houden van zogenaamde 'combizittingen' (o.a. in Arnhem en Den Haag). Bij de combizitting worden de zaken van één minderjarige die naar hun aard op verschillende rechtsterreinen liggen (zowel kanton, straf als civiel) tegelijk op één zitting door de kinderrechter behandeld. Uit onderzoek van de Radboud Universiteit Nijmegen naar de pilot in Arnhem blijkt dat bij de pilot betrokken rechters en projectgroepleden van mening zijn dat de combizitting bijdraagt aan de kwaliteit van de jeugdrechtspraak.¹⁰⁸ Als de zitting op een juiste manier wordt voorbereid, wordt over de jongere beslist op basis van alle voor hem relevante informatie en wordt voorkómen dat over de jongere door verschillende rechters beslissingen worden genomen die mogelijk niet consistent zijn. Uit dit onderzoek blijkt verder dat er

ook nog een aantal aandacht- en knelpunten is, hetgeen wordt bevestigd door de recente ervaringen met de combizitting van de rechtbank 's-Gravenhage.¹⁰⁹

Uit de ervaringen in Arnhem, Den Haag en ook uit reacties tijdens het congres blijkt dat voor het welslagen van de combizitting een goede samenwerking tussen de ketenpartners onontbeerlijk is.

Gelet op het voorstaande beveelt de Raad aan de praktijk van de combizitting landelijk in te voeren.

¹⁰⁸ Baas en Lamers 2009

¹⁰⁹ Van Steen 2010

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de kennis die in Arnhem en Den Haag al is opgedaan met de combizitting. De combizitting voorziet in een alternatieve afdoeningsmogelijkheid: het staat de rechter tijdens de combizitting immers vrij bij verdenking van een strafbaar feit een beschermingsmaatregel op te leggen.

4.10 Gevolgen voor de toekomst van de jongere

Een strafrechtelijke interventie, zowel een OM-afdoening als een afdoening ter zitting, heeft gevolgen voor het verkrijgen van een Verklaring omtrent Gedrag (VoG). Dit weegt voor jongeren vaak veel zwaarder dan voor volwassenen, omdat jongeren nog aan het begin van hun maatschappelijke carrière staan. Gelet op de pedagogische grondslag en het daaruit voortvloeiende streven naar resocialisatie om de jongere op een goede toekomst voor te bereiden, zou een jeugdige misstap de arbeidsmatige toekomst niet (te zeer) in de weg moeten staan. Een OM afdoening blijft echter acht jaar in het dossier, met alle beperkingen van dien voor het verkrijgen van een VoG. Interessant in dit verband is dat in Rotterdam onlangs een pilot is gestart waarbij een VoG onder strikte voorwaarden alsnog kan worden verleend, dit om een stage in het kader van de opleiding te kunnen volgen. **De Raad beveelt aan een apart beleidskader te ontwikkelen voor het uitgeven van de VoG voor minderjarigen.** De Raad wijst hierbij op de brief van de landelijke jeugdofficier aan het Centraal orgaan verklaring omtrent het gedrag (Covog), waarin zij pleit voor een apart beleidskader voor jongeren bij het Covog.¹¹⁰ Deze aanbeveling vindt steun in het IVRK, dat zelfs verder gaat door aan te bevelen dat strafbare feiten gepleegd door minderjarigen van het strafblad moeten worden verwijderd bij het bereiken van de meerderjarigheid.

4.11 Conclusie: naar een effectiever en toekomstbestendig jeugdstrafrisproces

De aspecten van het jeugdstrafrisproces waarbij de pedagogische grondslag voldoende tot uitdrukking komt en die wél in overeenstemming zijn met het IVRK zijn hier niet of nauwelijks besproken. Als we kijken naar de relevante bepalingen van het IVRK zoals de waarborgen voor een eerlijk proces of het stimuleren van alternatieve afdoeningsmogelijkheden, zien we dat een groot deel van het Nederlandse jeugdstrafrisproces in lijn is met het IVRK. Zoals in dit hoofdstuk besproken, zijn er echter ook aspecten van het Nederlandse jeugdstrafrisproces waar de pedagogische grondslag niet voldoende tot uitdrukking komt en/of waarbij sprake is van strijd met de bepalingen van het IVRK. De Raad komt op basis daarvan dan ook tot de conclusie dat de pedagogische grondslag in het jeugdstrafrisproces beter moet worden gewaarborgd.

Met alle waardering voor de verschillende manieren waarop de belangen van het kind/de jongere ook nu al het uitgangspunt vormen, is de Raad van oordeel dat deze belangen beter worden gewaarborgd in een apart jeugdstrafrisprocesrecht. De Raad meent dat een apart jeugdstrafrisprocesrecht de voorkeur verdient boven één algemeen strafrecht met daarin uitzonderingsbepalingen voor minderjarigen, zoals nu in Nederland het geval is. Ten eerste stimuleert het bestaan van een apart jeugdstrafris(proces)recht er toe dat de wetbepalingen minder gevoelig zijn voor veranderingen in het strafklimaat. Een verandering in het comone strafrecht

betekent dan niet automatisch een verandering van het jeugdstrafrisrecht. Het streven naar versterking van de rechtspositie en vermindering van het bevoogdende karakter van het jeugdstrafris(proces)recht, de belangrijkste pijlers van de wetswijziging van 1995, worden ook door de Raad gezien als een verbetering. Tegenover een versterking van de strafprocessuele positie staat als keerzijde dat het repressieve karakter van het volwassenenstrafrecht zich onverminderd kan doen gelden ten opzichte van jongeren. Het huidige repressieve

¹¹⁰ Brief d.d. 23 juli 2009 waarin door de landelijk jeugdofficier wordt gepleit voor een apart beleidskader voor jeugdigen bij het Covog, dat de verklaring omtrent het gedrag uitgeeft.

karakter van het strafklimaat maakt sterkere garanties nodig voor de realisatie van de pedagogische grondslag. Als het doel van het jeugdstraf(proces)recht duidelijker tot uitdrukking kan worden gebracht, wat meer voor de hand ligt als er een eigen wetboek voor jongeren bestaat, is het minder vanzelfsprekend dat strafprocessuele praktijken voor jongeren worden overgenomen uit het volwassenenstrafrecht. Een voorbeeld waarbij dat wel is gebeurd is het recente wetsvoorstel voorwaardelijke veroordeling, waarvan de tekst voor jongeren exact overeenkomt met de tekst voor volwassenen. Hierdoor is in het wetsvoorstel niet geregeld dat de rechterlijke toetsing bij minderjarigen door de kinderrechter dient te geschieden. Een ander voorbeeld daarvan is de nieuwe wetgeving met betrekking tot DNA-afname en het bewaren van justitiële gegevens. Hierbij is voorbijgegaan aan de zwaardere eisen die op grond van bijvoorbeeld het IVRK voor minderjarigen aan privacybescherming worden gesteld.

Ten tweede zal door een apart jeugdstraf(proces)recht de speciale positie van minderjarigen in het strafrecht beter tot uiting komen en dat vergroot tevens de kans dat alle partners in de strafrechtsketen zich *in de praktijk* ook meer bewust zullen zijn van het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en daarnaar zullen handelen.

De Raad is zich er van bewust dat het voorstel, om te komen tot een apart wetboek van strafrecht voor jeugdigen een langdurig traject is en dat hiervoor in het huidige strafrechtelijk klimaat wellicht niet veel draagvlak bestaat. **De Raad acht het (pedagogisch) belang van de jongere die met het strafrecht in aanraking komt met het oog op een effectieve interventie die zowel in het belang van de jongere als de samenleving is, echter van zo'n groot belang, dat hij de staatssecretaris in overweging geeft, een apart wetboek van straf(proces)recht voor jongeren op te stellen.**

Bronvermelding

De Raad heeft zich voor dit advies uitgebreid georiënteerd op de facetten van het jeugdstrafproces vanuit de verschillende ketenpartners. Hiertoe zijn gesprekken gevoerd met een groot aantal deskundigen op dit terrein.

De Raad heeft groepsgesprekken gevoerd met

mr. H. Anker, advocaat te Leeuwarden

drs. A.W. Bremer, adviseur Beleid bij de Raad voor de Kinderbescherming Rotterdam

mr. C.P. Dronkers, Jeugdofficier van Justitie te Almelo

mr. L.C. Dubbelman, jeugdofficier van Justitie te Rotterdam en voorzitter van het Landelijk platform jeugdofficiëren

mr. P.F. Hoekstra, (Jeugd)officier van Justitie te Leeuwarden

mr. S. de Klerk, officier van Justitie Jeugd/Zeden Amsterdam West

M. Kroese, casusregisseur straf bij de Raad voor de Kinderbescherming Leeuwarden

J.C. Mewe, zittingsvertegenwoordiger Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam

mr. J.H. Olthof, kinderrechter te Almelo

mr. R. Oude Breuil, advocaat te Almelo

drs. H. Poelmann, teamleider casusregie Raad voor de Kinderbescherming Rotterdam

mr. R. van Riet, (jeugd)advocaat te Amsterdam

drs. E. Sikkens, hoofd van dienst NIFP Amsterdam en psychiater

mr. J.C. Spigt, (jeugd)advocaat te Rotterdam

G. Visschedijk, teamleider/portefeuillehouder strafzaken bij de Raad voor de Kinderbescherming Amsterdam

drs. M. Wiznitzer, kinder- en jeugdpsychiater NIFP Amsterdam

A. Woelk, teamleider bij de Raad voor de Kinderbescherming Leeuwarden

De raad heeft gesproken met de deskundige

dr. T. Liefwaard, universitair docent, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Universiteit Utrecht

Geraadpleegde literatuur

Adleman e.a. 2002

N.E. Adleman e.a., A developmental fMRI study of the Stroop color-word task. *Neuroimage* 2002, 16, p. 61-75

Andersson Elffers Felix 2009

Andersson Elffers Felix, Doorlooptijden doorgelicht: evaluatie Kalsbeeknormen (eindrapport), Utrecht,

Andersson Elffers Felix, 2009

Baas en Laemers 2009

R. Baas en M. Laemers, Een kind, meer zaken, een zitting : maatwerk in de jeugdrechtspleging, *Trema* 2009, afl. 8, p. 342-345

Blokland, Nagin & Nieuwebeerta 2004

A. Blokland, D. Nagin en P. Nieuwebeerta, *Criminaliteitspatronen over de levensloop: ontwikkelingen in het criminele gedrag van een cohort Nederlandse veroordeelden*, Tijdschrift voor de criminologie 2004, nr. 4 jaargang 46, p. 361 – 381

Bruning & Berger [ca 2009]

R. Bruning en M.J.F. Berger, Recht op privacy van minderjarige delinquenten – over justitiële documentatie en DNA-afname bij jeugdigen, Defense for children, ca 2009

(http://www.defenceforchildren.nl/p/21/1463/mo45-mc52/mo118-cg|txt=*bruning*/mo89-mc187/dna-afname)

Van Bueren & Tootell

Geraldine Van Bueren and Anne-Marie Tootell Introduction United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice: Beijing Rules. DCI

http://child-abuse.com/childhouse/childrens_rights/dci_bei.html

Casey, B.J. e.a. 2005.

Casey, B.J. e.a. Imaging the developing brain: what have we learned about cognitive development? *Trends in cognitive science* 2005, 3, p. 104-110.

Crone 2005

E. Crone, *Het puberende brein: Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Amsterdam: Bert Bakker 2005

Curriculum jeugdrechter 2007

Raad voor de Rechtspraak, Curriculum jeugdrechter, oktober 2007

Van Domburgh 2009

L. van Domburgh, *Very young offenders : characteristics of children and their environment in relation to (re)-offending* (diss. VU), S.l. : s.n. 2009

Donker 2005

A. Donker, *Precursors and Prevalence of Young-Adult and Adult Delinquency*, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), Leiden, 2004

Doreleijers 2009

T. Doreleijers, Te oud voor het servet , te jong voor het tafellaken, *FJR* 2009, 68.

Doreleijers & Fokkens 2010

T. Doreleijers & J.W. Fokkens, Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht, Raad voor de Rechtspraak 2010.

Van Drie & Weijers 2010

D. van Drie & I. Weijers, Wat doet jonge veelplegers stoppen met criminaliteit?, *Proces* 1 2010.

Gardner & Steinberg 2005

M. Gardner & L. Steinberg, L., Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: an experimental study. *Developmental Psychology* 2005, 41, 625-635.

Hammarberg 2009

Thomas Hammarberg, *Report by the Commissioner for Human Rights, Thomas Hammarberg, on his visit to the Netherlands 21-25 September 2008*, 11 March 2009, Council of Europe, 2009. CommDH(2009)2, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49b798190.html>

Van der Heide & Eggen 2004

Heide, W. van der & Eggen, A. Th. J. 'Criminaliteit en rechtshandhaving in cijfers, tabellenboek met ontwikkelingen tot en met 2003', Den Haag, CBS /WODC, 2004

Hoekendijk & Niemeijer 2010

G.P. Hoekendijk en E. Niemeijer, Over de betekenis van grenzen in het jeugdstrafrecht, *Sancties*, afl. 5, 2010 p. 233 - 246

Ingelse 2008

H.C. Ingelse, Dna-afname bij veroordeelde minderjarigen: moet dat zomaar mogen?, *FJR* 2008, afl.: 10 [okt.], p. 208-214

Jebbink 2009

W. Jebbink, Salduz en de actieve raadsman, *NJB* 2009, afl. 12, [27 mrt.], p. 723-736

Kampijon & Weijers 2009

M.A. Kampijon MA & I. Weijers '*Jeugdige veelplegers Utrecht*': tussenrapportage, Utrecht Universiteit Utrecht 2009.

Knoppers 2007

P.G. Knoppers, DNA-onderzoek bij veroordeelden : waar ligt de grens?, *DD* 2007, afl.: 3 [mrt.], p. 276-295.

Van der Laan, Blom, Tollenaar & Kea 2010

A.M. van der Laan, M. Blom, N. Tollenaar, R. Kea, 'Trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot en met 24-jarigen in de periode 1996-2007: bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit 2009', Den Haag, WODC, Cahier 2010-2, 2010.

Lahuis e.a. 2008

Lahuis e.a. (red.) *De strafrechter en profil : deskundigheidsbevoering van de strafrechter*, 's-Gravenhage, de Rechtspraak, programma strafsector, 2008

Liefaard 2007

T. Liefaard, Kinderrechten in het jeugdstrafrecht, *FJR* 2007, 35.

Liefaard 2008

T. Liefwaard, *Deprivation of liberty of children in light of international human rights law and standards* (diss. VU), Antwerpen, Intersentia, 2008.

Lipsey 1995

M.W. Lipsey, *What do we learn from 400 research studies on the effectiveness of treatment with juvenile delinquents?* in J. McGuire (ed.), *What works: reducing re-offending, guidelines from research and practice*, Chichester, Wiley p. 63-78, 1995, p. 63-78 ..

Lipsey & Wilson 1998

M.W. Lipsey & D.B. Wilson, *Effective interventions for serious juvenile offenders* In R. Loeber & D.P. Farrington (eds.), *Serious and violent juvenile offenders*, Thousand Oaks: Sage, p. 86-105, 1998, p. 86-105

Moerman 2010

D. Moerman, *DNA-afname bij jeugdigen: noodzakelijk in een democratische samenleving?*, *Proces* 2010, nr. 3, p. 165-176.

Moffitt 1993

T. Moffitt, *Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behaviour: a developmental taxonomy*, *Psychological Review* 1993, nr. 4, p. 674-701.

Mulder 2010

E.A. Mulder, *Unravelling serious juvenile delinquency: risk and needs assessment by classification into subgroups* (diss. EUR), Rotterdam : Erasmus Universiteit Rotterdam 2010

Paus e.a. 2001

Paus, T. e.a. *Maturation of white matter in the human brain: a review of magnetic resonance studies*. *Brain research bulletin* 2001, 3, p. 255-266.

Popma 2006

A. Popma, *Neurobiological factors of antisocial behaviour in delinquent male adolescents* (diss. VU Amsterdam), Amsterdam : VU Amsterdam 2006

Rapport Commissie Herziening Strafrecht voor Jeugdigen 1982

Commissie Herziening Strafrecht voor Jeugdigen, Sanctierecht voor jeugdigen (Commissie Anneveldt), Staatsuitgeverij, 1982

Rapport Commissie Overwater 1951

Rapport van de commissie ingesteld met het doel van advies te dienen over de vraag welke richting het rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zullen moeten ontwikkelen, Den Haag, 1951

Rapport Commissie Wiarda 1971

Rapport jeugdbeschermingsrecht: rapport van de commissie voor de herziening van het kinderbeschermingsrecht, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij 1971

Scott, Reppucci & Woolard 1995

Scott, E., Reppucci, N. & Woolard, J. Evaluating Adolescent Decision-making in Legal Contexts, *Law and Human Behaviour* 1995, 19, 221-244

Stapert 2009

B. Stapert, Salduz een jaar later: op zoek naar grondslagen voor de exacte rol van een advocaat bij het politieverhoor : Europees Hof voor de Rechten van de Mens 27 november 2008, Salduz t. Turkije, appl.no. 36391/02, *NJCM-Bulletin* 2009, nr. 8, p. 882-892

Van Steen 2010

J.A. van Steen, Combizittingen familie- en jeugdstrafzaken, *Trema*, nr. Special, 2010, p. 483-485.

Steinberg & Cauffman 1996

L. Steinberg & E. Cauffman Maturity of Judgment in Adolescence: Psychosocial Factors in Adolescent Decision-making, *Law and Human Behaviour* 1996, 20, 249-272

Stevens & Verhoeven 2010

L. Stevens & W.J. Verhoeven Raadsman bij politieverhoor: Invloed van voorafgaande consultatie en aanwezigheid van raadslieden op organisatie en wijze van verhoren en proceshouding van verdachten, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2010

Uit Beijerse 2009a

J. Uit Beijerse, De toepassing van een volwassensanctie op 16- of 17-jarigen: pro's, contra's en alternatieven, *Delikt en Delinquent* 2009, afl. 10/75, p. 1067 - 1088

Uit Beijerse 2009b

J. Uit Beijerse, De nieuwe regeling van de schorsing van de voorlopige hechtenis bij jeugdigen in het licht van de onschuldpresumptie, *Proces* 2009, afl. 6, p. 314-325

Weijers 2006

I. Weijers, *Jeugdige dader, volwassen straf?* : artikel 77b Sr, Deventer : Kluwer 2006

Weijers, Hepping & Kampijon 2010

I. Weijers, K. Hepping & M. Kampijon, *Jeugdige veelplegers*, Amsterdam : SWP 2010

Weijers & Imkamp 2008

I. Weijers & F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht : In internationaal perspectief*, Den Haag : Boom Juridische uitgevers, 2008

Weijers & Imkamp 2009

I. Weijers & F.M.J.A. Imkamp. Knelpunten in ons huidige jeugdstrafrecht, *FJR* 2009, afl. 1, p. 16-20

Weijers, De Jonge & Bruning 2008

I. Weijers, G. de Jonge & M. Bruning, Ouders dwingen tot bijwonen jeugdstrafzitting is slecht idee, *FJR* 2008, 61

Wimmers 2003

M.A.E. Wimmers, *Jeugdsanctiestelsels : Nederland in vergelijking met zes andere landen: eindverslag van een inventarisatie*. Ministerie van Justitie, directie Sancties, Reclassering & Slachtofferzorg, Jeugdsancties & TBS, 2003.

RICHTLIJNEN EN REGELGEVING

UN Standard Minimum Rules for the Administration of juvenile Justice UN GA A/resolution 40/33, 1985

Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK); New York, 20 november 1989

UN Guidelines for the prevention of juvenile delinquency UN GA A/resolution 45/112, 1990 (Riyadh Guidelines 1990)

Havana rules : United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990

General Comment 10 'Children's rights in juvenile justice', CRC/C/GC/10, 25 april 2007.

General Comment 12 'The right of the child to be heard', CRC/C/GC/12, 20 juli 2009.

United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile

Protocol toevoegen advocaten in jeugdstrafzaken Rechtbank Rotterdam 1 juli 2008

Aanwijzing effectieve afdoening strafzaken jeugdigen (2009A006) vastgesteld 6 april 2009

Richtlijn voor strafvordering jeugd (2009R005) vastgesteld 8 juni 2009

Aanwijzing Halt-afdoening vastgesteld 14 december 2009

KAMERSTUKKEN

Kamerstukken II 1897/98 nr. 3

Kamerstukken II 21 327, nr. 12

Kamerstukken II 28 685, nr. 1 tot en met 12 en A, B en C

Handelingen II, 2003/04, 28 685, nr. 60, p. 3933

Kamerstukken II 2008/09, 31 700 V, nr. 95.

Kamerstukken II 2009/10, 31 101, nr. 8

Bijlage Kamerstukken II 2009/10, 31 101, nr. 8

Kamerstukken II 2009/10, 32 319 nr. 2

ADVIEZEN RSJ

Advies inzake de nota Jeugdsancties nieuwe stijl, 15 september 2004

Jeugdige Delinquenten: minder opsluiten, gericht begeleiden, 16 oktober 2008

Zorg voor jongeren met psychische stoornissen in de justitiële jeugdinrichtingen, 28 mei 2009

Woordenlijst

ART	agressie regulatie training
Comité	Comité voor de rechten van het kind
Covog	Centraal orgaan verklaring omtrent het gedrag
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
EHRM	Europese Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
LIJ	Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtsketen
Sv	Wetboek van Strafvordering
Sr	Wetboek van Strafrecht
Wet DNA-V	Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden

